

UNIX

Programování a správa systému II

Jan Kasprzak
<kas@fi.muni.cz>
<http://www.fi.muni.cz/~kas/>

*Motto: UNIX je user-friendly,
ale své přátele si vybírá.*

Předpoklady

- C a POSIX.1 – na úrovni PV065
- UNIX z uživatelského hlediska – shell, základní příkazy
- Síť TCP/IP z uživatelského hlediska

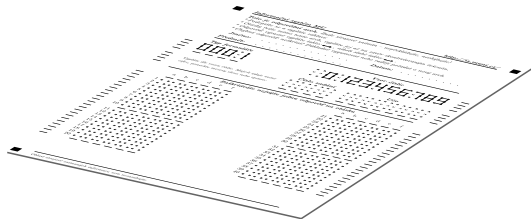
Cíle kursu

- Základy správy systému
- Znalost architektury TCP/IP
- Základy programování síťových aplikací
- Základy konfigurace síťových protokolů/služeb

Ukončení předmětu

- **Test:** 20 otázek, výběr právě jedné správné možnosti
- **Hodnocení:** -1 až 2 body na otázku

Zápočet	12 bodů
Kolokvium	18 bodů
Zkouška E	24 bodů
Zkouška D	27 bodů
Zkouška C	30 bodů
Zkouška B	33 bodů
Zkouška A	36 bodů

Obsah přednášky

- Správa systému (kromě sítě).
- Architektura a programování sítě TCP/IP.
- Správa síťových aplikací.

Obsah: Správa systému

- Instalace, zálohování
- Systém souborů a adresářů - rozložení v systému
- Start systému - `init`, inicializační skripty
- Uživatelé a skupiny - `data`, `PAM`, `nsswitch`, programování
- X Window System - architektura, programování a správa
- Linux a desktop - když nechceme statický `/dev`
- Subsystémy - `syslog`, `cron`, tiskárny, diskové kvóty

Obsah: Síť TCP/IP

- Architektura síť TCP/IP – vrstvy síť, formáty packetů
- Programování síťových aplikací – rozhraní BSD sockets

Obsah: Síťové aplikace

- Konfigurace sítě – ARP, přidělení adres, směrování
- DNS – architektura, typy záznamů, konfigurace
- Některé síťové služby – inetd, TCP wrapper, FTP
- Vzdálené přihlášení – protokoly telnet, rlogin, secure shell
- RPC služby – RPC a XDR, portmapper, NFS, NIS/YP
- Uživatelské informace po síti – LDAP, Kerberos
- Elektronická pošta – formát zpráv, SMTP, POP-3, IMAP
- Firewally – packetové filtry, aplikační brány, netfilter

Materiály ke studiu

Slidy z přednášek

<http://www.fi.muni.cz/~kas/pv077/>

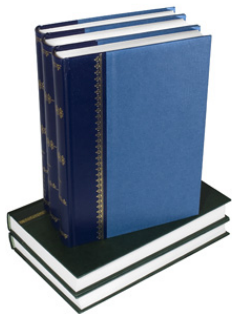
Materiály ke studiu

- *Pavel Šmrha, Vladimír Rudolf: Internetworking pomocí TCP/IP*, 1994, ISBN 80-85828-09-X
- *W. Richard Stevens: UNIX Network Programming*, 1990
- *Olaf Kirch: Linux Network Administrator's Guide*, 1995, ISBN 1-56592-087-2

Materiály ke studiu

- *Craig Hunt: TCP/IP Network Administration*, 1992, ISBN 0-937175-82-X
- *Simson Garfinkel & Gene Spafford: Practical UNIX & Internet Security*, 1996, ISBN 1-56592-148-8
- *Pavel Satrapa: Linux - Internet Server*, 1998

Typografické konvence

- Specifická vlastnost pro Linux:
- ... pro BSD , Solaris
- ... pro IRIX , Red Hat/Fedoru
- ... pro GNU nástroje:
- Nebrat vážně: ^_~

? Úkol:

Doma se zkuste zamyslet a vyřešit.

📄 Příklad: Označení příkladu

```
root@eva01# rm -rf /
```


Administrace systému

(kromě správy sítě)

Instalace systému - I.

Není standardizováno, jen obecná fakta:

- Start jádra z instalačního média
- Kořenový svazek: ramdisk, instalační médium, miniroot , NFS
- Rozdělení disků na oblasti - fdisk(8), divvy(8), disklabel(8) .
- Vytvoření souborových systémů - mkfs(8), newfs(8) , mke2fs(8)
- Inicializace odkládacího prostoru - mkswap(8)

Otázka:

Co vlastně mkswap(8) na disk zapisuje?

Instalace systému - II.

- Počáteční konfigurace hardware - vytvoření jádra pro nový systém (nebo *initial ramdisk*)
- Instalace jednotlivých částí systému
- Post-instalační konfigurace systému - přidělení doménového jména počítače, konfigurace sítě, časové zóny, systémového hesla a podobně
- Restart nainstalovaného systému
- Post-instalační konfigurace - další nastavení na živém systému (firstboot)

Zálohování

Proč zálohovat?

- Ochrana dat před nechtěným smazáním
- Ochrana dat před výpadkem hardwaru
- Sledování změn v datech
- Obnovení dat po bezpečnostním incidentu

Problémy zálohování

- Nízká rychlost zálohovacích médií
- nejde o **snímek systému**
- Malá kapacita médií - nelze každý den zálohovat všechno
- Nespolehlivost médií - je nutno mít několik **sad záloh**

Víceúrovňové zálohování

- Řeší problém rychlosti a velikosti zálohovacího média
- Záloha úrovně 0 - kompletní svazek nebo adresář
- Záloha úrovně $n + 1$ - soubory a adresáře, modifikované od začátku zálohy úrovně n
- Rozpoznat i **smazané soubory**
- Čas vytvoření zálohy musí být uložen **na zálohovacím médiu**, nikoli na disku

Formát záloh

- **Vlastnický formát** - nevýhoda - nelze zálohu rozbalit kdekoli
- **tar(1)** - neumožňuje zabalit jen některé soubory (GNU tar ano 🧢)
- **cpio(1)** - pozor na zabalení s absolutní cestou
- **dump(8)** - formát příslušný určitému typu souborového systému. Odpovídající restore(8) obvykle umí běžet nad libovolným FS
- **Zálohy databází** - nutná spolupráce DB stroje

Centrální zálohovací systémy

Páskové knihovny

- Amanda ([.sourceforge.net](http://sourceforge.net))
- Bacula ([.sourceforge.net](http://sourceforge.net))
- Legato Networker (komerční)

Co vzít v úvahu

- On-line záloha - replikace databáze, kopírování na jiný počítač, zrcadlení přes DRBD
- RAID **není záloha!**
- Off-site backup - proti živelným pohromám a krádeži
- Zabezpečení - šifrovaná nebo zamčená záloha
- Uchovávat i hodně staré zálohy

Zálohování na disk

- Rychlejší - přímý přístup versus převíjení pásky
- Nebezpečnější - rm - rf, elektrický výboj
- Cenově dostupnější - není třeba zvláštní mechaniku a řadič
- `rsync(1)` - synchronizace dvou adresářů; přenáší se jen rozdíly
- `cp -l` - kopie podstromu, běžné soubory jen hardlinkované 🐮.
- Lze vylepšovat - odmontování a uspání disku, šifrování, atd.

Rozložení adresářů v systému

- **Tradiční** – není specifikováno žádnou de iure normou
- **Rozdíly** – BSD versus System V, modifikace od jednotlivých výrobců
- **Linux** – FileSystem Hierarchy standard (FHS)

Kořenový svazek - I.

- Malý svazek, není sdílen mezi více stroji.
- Programy by neměly vyžadovat vytváření dalších souborů nebo adresářů přímo pod /.

`/bin` - uživatelské programy, nezbytné k jednouživatelskému běhu systému a k nastartování sítě

`/boot` - soubory zavaděče systému a jádro (někdy samostatný svazek; měl by být dostupný firmwaru počítače)

`/dev` - speciální soubory. Obvykle obsahuje program MAKEDEV (8)

Kořenový svazek - II.

`/etc` - konfigurační soubory. Nelze sdílet mezi počítači. Na systémech blízkých SVR3 navíc spustitelné soubory pro správce systému (např. `mount(8)`); jinak viz `/sbin`).

`/home` - domovské adresáře uživatelů. Obvykle samostatný svazek. Někdy `/usr`, `/usr/home` nebo jiný.

`/lib` - sdílené knihovny, nezbytné pro jednouživatelský běh systému. Plug-iny, moduly jádra a další data.

`/lib32`, `/lib64` - alternativní adresáře pro multilib systémy.

`/opt` - přidané větší softwarové balíky. Obvykle samostatný svazek.

Kořenový svazek - III.

- `/root` - domovský adresář superuživatele. Někdy též `/`.
- `/sbin` - systémové programy (programy, které používá jen systém sám nebo správce systému). Na některých systémech chybí a tyto programy jsou v `/etc`.
- `/tmp` - dočasné soubory. Adresář, přístupný všem uživatelům (vyžaduje sticky bit). Některé systémy promazávají `/tmp` při startu systému.

Adresář /usr - I.

- **Sdílitelná data**, přístupná v běžném případě pouze pro čtení.
- Subsystémy by neměly vytvářet další adresáře pod /usr - historickou výjimkou je X11.

X11 - X Window System (často též X11R6).
Obsahuje mj. i podadresáře bin, lib a include s odkazy z adresářů /usr/bin, /usr/lib a /usr/include.

bin - uživatelské programy, které nejsou nezbytné v jednouživatelském režimu. Také zde jsou interpretery.

doc - dokumentace (někdy share/doc).

Adresář /usr - II.

`games` - hry a vzdělávací programy.

`include` - hlavičkové soubory pro jazyk C.

`lib` - knihovny, které nejsou nezbytně nutné pro jednu uživatelský běh systému. Read-only data aplikací, závislá na platformě (například moduly pro Perl a podobně).

`lib32`, `lib64` - podobně jako `/lib32`, `/lib64`.

`libexec` - programy, které nejsou určeny ke spuštění uživatelem.

`local` - adresář pro lokálně instalovaný software. Obsahuje podadresáře `bin`, `games`, `include`, `lib`, `sbin`, `share` a `src`. BSD sem dává i porty .

Adresář /usr - III.

`man` - manuálové stránky (někdy `share/man`).

`sbin` - systémové programy, které nejsou nezbytně nutné pro běh systému (síťové služby, tiskový démon a podobně).

`share` - data nezávislá na architektuře (informace o časových zónách, `terminfo` a podobně).

`src` - zdrojové texty od systémových komponent.

`spool`, `tmp` - symbolické linky do `/var` z důvodu zpětné kompatibility.

Adresář /var – I.

- Data, která se mohou měnit (tiskové fronty, mailboxy, různé cache).
- Není sdílitelný mezi počítači.
  - `adm` – administrativní data. Často obsahuje systémové logy .
  - `cache` – generovaná data (cache) subsystémů.
  - `lock` – aplikační zámky – například zámky na sériové linky.
  - `log` – systémové logy.
  - `mail` – poštovní schránky uživatelů (někdy ve `pool/mail`).

Adresář /var – II.

`opt` – modifikovatelná data pro balíky v /opt.

`run` – soubory, vztahující se k běžícím programům.

`spool` – fronty (tiskové, poštovní a další).

`tmp` – dočasné soubory.

Start systému - init

- Program - /sbin/init
- Proces číslo 1.

Varianty:

- System V - řídicí soubor /etc/inittab
- BSD - soubory /etc/gettytab a /etc/rc .
- Upstart - náhrada SysV initu (původně z Ubuntu) .

Hard-coded paths

Jméno /sbin/init je jediná cesta, zakompilovaná do kernelu. Zbytek systému má rozložení nezávislé na kernelu. (Někdy ještě /bin/sh).

Úrovně běhu systému

- Runlevels - číslo od 0 do 6.
- Určuje, které subsystémy jsou aktivní.
- Není v BSD initu.

- 0 - Halt - zastavení systému.
- 1 - Single - jednouživatelský běh systému.
- 2 - Multi - víceuživatelský běh systému.
- 3 - Remote FS - obvykle 2 + sdílení disků.
- 4 - Free.
- 5 - Free - Red Hat zde má 3 + X-Window system.
- 6 - Reboot - restart systému.

System V init

init(8), telinit(8)


```
# init [0123456aAbBcCsSqQ]
```

- 0-6** Přejít na příslušnou úroveň chodu systému.
- a-c, A-C** Nastartování jednorázových činností, stav se neeviduje.
- sS** Totéž co `init 1`, jen konzolou se stane současný terminál.
- qQ** Způsobí znovunačtení souboru `/etc/inittab`.

System V startovací skripty

- Startovací skripty v `/etc/init.d` – pro každý subsystém.
- Adresáře `/etc/rc[0-6].d`:
- Symbolické linky `[SK][0-9][0-9]skript` (například `K56syslog` nebo `S60sshd`) do `../init.d`.
- Startovací skripty se spouštějí s parametrem `start` nebo `stop`.

Red Hat/Fedora:

- Adresář `/etc/sysconfig`.
- Další parametry: `restart`, `reload`, `condrestart` a `status`.
- Program `chkconfig(8)`. Také na IRIXu .

Příklad: Soubor /etc/inittab

```
id:5:initdefault:
si::sysinit:/etc/rc.d/rc.sysinit
l0:0:wait:/etc/rc.d/rc 0
l1:1:wait:/etc/rc.d/rc 1
...
l6:6:wait:/etc/rc.d/rc 6
ud::once:/sbin/update
ca::ctrlaltdel:/sbin/shutdown -t3 -r now
pf::powerfail:/sbin/shutdown -h 'Power fail'
pr:12345:powerokwait:/sbin/shutdown -c \
    'Power restored'
1:12345:respawn:/sbin/mingetty tty1
2:2345:respawn:/sbin/mingetty tty2
4:2345:off:/sbin/mingetty tty4
x:5:respawn:/usr/bin/X11/xdm -nodaemon
```

/etc/inittab

Příklad: Syntaxe inittab

```
id:2345:respawn:/sbin/mingetty tty1
```

- **Identifikace úlohy** – pozor, v některých systémech může být nejvýše dvouznaková.
- **Runlevel**
- **Způsob spouštění:**
  - sysinit
  - once, wait
  - powerfail, powerok, powerokwait
  - respawn
  - off
- **Příkaz + argumenty**

Identifikace úlohy v souboru `inittab`

? Otázka:

K čemu slouží první sloupec v souboru `inittab`?

```
id:5:initdefault:
si::sysinit:/etc/rc.d/rc.sysinit
l0:0:wait:/etc/rc.d/rc 0
l1:1:wait:/etc/rc.d/rc 1
...
l6:6:wait:/etc/rc.d/rc 6
ud::once:/sbin/update
1:12345:respawn:/sbin/mingetty tty1
2:2345:respawn:/sbin/mingetty tty2
4:2345:off:/sbin/mingetty tty4
x:5:respawn:/usr/bin/X11/xdm -nodaemon
```

Problémy System V initu

- Přístup k mnoha souborům (zpomaluje boot).
- Možné **nekonzistence linků** v /etc/rc.d.
- Jen priority, ne **závislosti**:
  - „Když restartuji X, mělo by se automaticky restartovat Y.“
- Nemožnost **paralelizace**.
- Chybí podrobnější konfigurace
  - respawn interval apod.

- upstart.ubuntu.com
- Další uživatelé: Fedora, Maemo, Palm WebOS, Google ChromeOS.
- `/etc/inittab` - jen pro `initdefault`.
- `Události` - skripty na ně reagují.
- `Konfigurace` - `/etc/event.d/`

Příklad: Skript `/etc/event.d/prefdm`

```
start on stopped rc5
stop on runlevel [!5]
console output
respawn
respawn limit 10 120
exec /etc/X11/prefdm -nodaemon
```


Service Management Framework

- Správa služeb v [Solarisu 10](#). smf(5)
- Služba - [FMRI](#) URL (Fault Managed Resource Identifier)

Příklad: Název služby

```
svc://localhost/system/system-log:default
```

- Stav služby: online, offline, maintenance.
- Výpis služeb: `svcs(8)`.
- Nastavení: `svcadm(8)`.

Příklad: Dočasné zastavení služby

```
svcadm disable -t sshd
```


- **Milestones** (single-user, multi-user, name-services, ...).
- Závislosti mezi službami.

📄 **Příklad: Na čem služba závisí?**

```
$ svcs -d network/ssh:default
STATE  STIME      FMRI
online 11:44:44  svc:/network/loopback:default
online 11:44:56  svc:/system/filesystem/loc:df
```

📄 **Příklad: Co závisí na službě?**

```
$ svcs -D network/ssh:default
STATE  STIME      FMRI
online 11:45:08  svc:/milestone/\
        /multi-user-server:default
```

Implementace SMF

- Startovací skripty: `/lib/svc/method/`.
- Databáze SMF: `/etc/svc`.
- Řízení/restart služeb: `svc.startd(8)`.
- [Contract filesystem](#) – notifikace o stavu procesů (`/system/contract`, `contract(4)`)

Svazky - I.

- Soubor `/etc/fstab` - seznam všech automaticky připojovaných svazků.

Příklad: `/etc/fstab`

```
/dev/sda1 /          ext3    defaults    1 1
tmpfs     /dev/shm tmpfs    defaults    0 0
devpts    /dev/pts devpts   gid=5,mode=620 0 0
sysfs     /sys      sysfs    defaults    0 0
proc      /proc     proc     defaults    0 0
/dev/sda2 swap      swap     pri=10      0 0
```

Svazky - II.

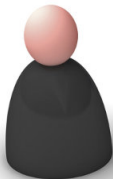
- Soubor `/etc/mtab` - seznam aktuálně připojených svazků. (také v `/proc/mounts`).
- Program `mount(8)` - připojení svazku.
- Program `umount(8)` - odpojení svazku.
- `Bind-mount` - připojení existujícího adresáře jako svazku .
- `Vícenásobné připojení` téhož svazku .
- `Loop device` - vytvoření blokového zařízení ze souboru. Možnost připojení souboru jako svazku (např. ISO 9660 obraz CD). .

Odkládací prostor

- **Disková oblast.** Někdy možnost swapovat do souboru.
- **Vzdálený odkládací prostor** – těžké implementovat (out-of-memory deadlock).
- **Seznam** – obvykle v `/etc/fstab`
- **Aktivace/deaktivace** – `swapon(8)`, `swapoff(8)`.
- **Další informace** – `swap(8)`, `/proc/swaps`

Uživatelé a skupiny

- **UID/GID** - identifikace uživatele/skupiny z hlediska jádra systému.
- **Jméno uživatele** - používá se při přihlašování a u logování do souborů.
- **Základní databáze** - /etc/passwd, /etc/group.

Soubor /etc/passwd

Příklad: Řádek z /etc/passwd

```
ayanami:x:1999:2014:Rei Ayanami:/home/ayanami\  
:/bin/bash
```

- **Jméno uživatele** – klíč v /etc/passwd.
- **Heslo** – v zašifrované podobě.
- **UID** – ne nutně jedinečné.
- **GID** – reálné/efektivní GID, které mají procesy po přihlášení.
- **GCOS** – komentář, obvykle celé jméno uživatele.
- **Domovský adresář** – pracovní adresář shellu po přihlášení.
- **Shell** – je spuštěn po přihlášení.

Pole GCOS v /etc/passwd

- Některé systémy – **strukturované pole GCOS**.
- Několik záznamů oddělených čárkou (místo, tel. číslo, atd).
- Využívá např. `finger(1)`.
- GCOS - **General Electric Comprehensive Operating System**

Dennis Ritchie píše:

„Sometimes we sent printer output or batch jobs to the GCOS machine. The GCOS field in the password file was a place to stash the information for the \$IDENTcard. Not elegant.“

Šifrování hesel

- Standardně - 25-krokový DES, 2 znaky sůl, zbytek heslo.
- Knihovní funkce - `crypt(3)`.
- Jiné metody - MD5, SHA-1, SHA-512, ... (+ sůl)

Příklad: Standardní šifrování hesla

```
$ perl -e 'print crypt("jezek", "42"), "\n"'  
42uresi6Z/E/w
```

Příklad: SHA-512 heslo

```
$6$pQ50iSwS$0WAzrqjLC4rkfafAsPohh/6HvmieN6\  
jcYxEiAotx84wpaG1Wrgvj/CJbGfRXGzlg48zErbYE\  
DIWvFzDi7UxxZ/
```


Ukládání hesel

- **Standardní UNIX** – hesla jsou vystavena útoku hrubou silou (John the Ripper) a slovníkovému útoku (crack(8)).
- **Shadow passwords** – hesla a další údaje jsou uloženy v souboru /etc/shadow. Omezení hesla na určitý čas, omezení frekvence změny hesla. Nutnost set-uid/gid u programů, pracujících s hesly.

Příklad: Záznam v /etc/shadow

```
ayanami:$6$p...xZ/:14224:0:99999:7:::
```

- **BSD** – /etc/master.passwd – analogie shadow
- **Trusted control base**: umožňuje zakázat recyklaci hesla, změnu hesla, volbu vlastního hesla, atd.

Formát souboru /etc/group

Příklad: Záznam v /etc/group

```
nerv:x:2014:ayanami,asuka
```

- **Jméno skupiny** – identifikace pro logování do souboru a pro přepínání GID pomocí `newgrp(1)`.
- **Heslo skupiny** – obvykle nepoužito. Případně i v `/etc/gshadow`. Skupiny bez hesla přidány při přihlášení.
- **Číslo skupiny** – identifikace pro systém.
- **Seznam uživatelů** – jména oddělená čárkami. Primární skupina je implicitně, uživatel zde nemusí být uveden.

Modifikace tabulky uživatelů

- Speciální programy - `vipw(8)` - je-li databáze uživatelů uložena i jinde (`shadow`, `master.passwd`).
- Změna uživatelských informací - `chfn(8)`.
- Dávkové přidávání - `useradd`, `groupadd`, `userdel`, `groupdel` - vytváří domovský adresář, alokuje volné UID, kopíruje soubory z `/etc/skel`.
- `pwconv(8)` - převod hesel do `shadow`.

Otázka:

K čemu je dobré mít i skupinu pro každého uživatele?

Soubor /etc/shells

■ Příklad: Soubor /etc/shells

```
/bin/sh  
/bin/bash  
/bin/tcsh
```

- Změna shellu pomocí `chsh(1)`.
- Některé služby jen pro uživatele s platným shellem.
- `/sbin/nologin` - shell pro pseudouživatele.

Name Service Switch

- Alternativní zdroje dat pro systémové tabulky (passwd, group, hosts, ...).
- **Implementace** - plug-iny do libc.
  - `/lib/libnss_služba.so.X`

Příklad: Soubor `/etc/nsswitch.conf`

```
passwd:    compat
group:     compat
hosts:     dns [!UNAVAIL=return] files
networks:  nis [NOTFOUND=return] files
```

NSSwitch - konfigurace

- **Formát souboru** - databáze, mezera, popis služeb.
- **Podrobnější specifikace** - `[ [!]STATUS=AKCE ...]`

Akce:

RETURN - vrácení právě nalezené hodnoty nebo chyby.

CONTINUE - pokračování použitím další služby.

NSSwitch - návratové stavy

- SUCCESS** - záznam nalezen, nedošlo k chybě. Implicitní akce je RETURN.
- NOTFOUND** - vyhledávání proběhlo bez chyby, ale záznam se nenašel. Implicitní akce je CONTINUE.
- UNAVAIL** - služba není trvale dostupná (např. nezkonfigurovaná). Implicitně CONTINUE.
- TRYAGAIN** - dočasná chyba (timeout, vyčerpání prostředků, atd.). Implicitně CONTINUE.

Pluggable Authentication Modules

- **PAM** – Sun Microsystems, nyní GPL nebo BSD. Hlavní vývoj nyní Red Hat.
- **Téměř všechny UNIXy** – distribuce Linuxu, Solaris, HP-UX. IRIX a některé BSD nikoliv. Různé stupně vývoje.
- **Modulární přístup k autentizaci** – čipové karty, hesla, biometriky, síťové databáze (Kerberos, LDAP, NIS), atd.
- **Architektura** – knihovna `libpam`, plug-iny v `/lib/security`, konfigurace v `/etc/pam.conf` a `/etc/pam.d/*`.

PAM - fáze autentizace

`account` - jestli vůbec člověk má účet, nevyexpirované heslo, může k dané službě přistupovat?

`auth` - vlastní autentizace - ověření identity žadatele (heslo, jednorázové heslo, biometriky, čipové karty + PIN, atd.).

`password` - změny autentizačních mechanismů (změna hesla apod.).

`session` - akce před zpřístupněním služby a po ukončení (audit, připojení domovského adresáře, nastavení uživatelských limitů, atd).

Příklad: PAM - formát konfigurace

```
auth      required    pam_securetty.so
auth      required    pam_env.so
auth      required    pam_nologin.so
auth      sufficient  pam_unix.so nullok
auth      required    pam_deny.so
account   required    pam_unix.so
password  required    pam_cracklib.so retry=3
password  sufficient  pam_unix.so nullok md5 shadow
password  required    pam_deny.so
session   required    pam_limits.so
session   required    pam_unix.so
session   optional    pam_console.so
```

PAM - řídicí hodnoty

`required` - pokud selže, selže i celý autentizační proces.

`requisite` - totéž, ale skončí se hned.

`sufficient` - stačí k autentizaci bez ohledu na výsledek následujících modulů.

`optional` - spustí se, ale výsledek se použije pouze pokud jde o jediný modul daného typu.

Uživatelé a skupiny - programování

getpwnam(3), getpwuid(3) Databáze uživatelů

```
#include <pwd.h>
#include <sys/types.h>
struct passwd *getpwnam(const char *name);
struct passwd *getpwuid(uid_t uid);

struct passwd {
    char *pw_name;
    char *pw_passwd;
    uid_t pw_uid;
    gid_t pw_gid;
    char *pw_gecos;
    char *pw_dir;
    char *pw_shell;
};
```

Poznámky k `getpw*()`

- Vrací ukazatel na strukturu, popisující záznam daného uživatele.
- **Pozor – funkce nejsou reentrantní.**
- Seznam všech uživatelů – `getpwent(3)`, `setpwent(3)`, `endpwent(3)`.

Databáze skupin

getgrnam(3), getgrgid(3)

```
#include <grp.h>
#include <sys/types.h>
struct group *getgrnam(const char *name);
struct group *getgrgid(gid_t gid);

struct group {
    char *gr_name;
    char *gr_passwd;
    gid_t gr_gid;
    char **gr_mem;
};
```

Seznam všech skupin - getgrent(3), setgrent(3), endgrent(3).

Soubor utmp

- `/var/run/utmp`
- Seznam právě přihlášených uživatelů.
- Pole struktur utmp.
- POSIX.1 rozhraní utmpx.
- **Programy** - `who(1)`, `w(1)`.

Rozhraní utmpx

getutxent(3)

Práce s utmpx

```
#include <utmpx.h>
```

```
struct utmpx *getutxent(void);  
struct utmpx *getutxid(struct utmpx *);  
struct utmpx *getutxline(struct utmpx *);  
struct utmpx *pututxline(struct utmpx *);  
void setutxent(void);  
void endutxent(void);
```

Soubor wtmp

- `/var/log/wtmp`
- Záznam o přihlášení a odhlášení uživatelů.
- Stejný formát jako u `utmp`, uživatel `NULL` značí odhlášení na daném terminálu.
- **Speciální záznamy** – start a ukončení systému, změna úrovně běhu systému. Změna systémového data.
- **Neexistující wtmp** – zákaz vedení záznamů. Při rotování `wtmp` nutno vždy vytvořit nový soubor.
- **Soubor btmp** – záznamy o chybných přihlášeních.
- **Programy** – `last(8)`, `lastb(8)`.

Terminálové procesy

`getty` - inicializace linky, výpis zprávy, čekání na vstup.

`login` - načtení hesla, zápis do `wtmp` a `utmp`.

`shell` - uživatelský program.

Zařízení v UNIXu

```
$ ls -l /dev  
brw-r----- 1 root disk 8, 16\  
    Oct 15 20:56 /dev/sdb  
...  
crw-rw---- 1 kas  root 5, 1 \  
    Oct 15 20:58 /dev/console
```

- **zařízení** – speciální soubor v /dev
- **typ**: bloková, znaková
- **hlavní číslo** – číslo ovladače v jádře
- **vedlejší číslo** – interní ID pro ovladač

Problémy

Kolik bitů na vedlejší číslo? SCSI: kanál, target, LUN, partition.

Příliš velké /dev:

```
$ ls /dev | wc -l  
1431
```

Dynamicky vznikající zařízení

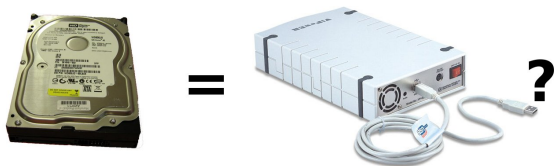

A v poslední řadě ...

Pojmenování zařízení

Podle topologie (/dev/dsk/c0t3d1s8)

- přesun disku na jiný řadič
- přesun disku na jiný ovladač

Podle ovladače a pořadí (/dev/sda1)

- výpadek disku: ostatní se přejmenují

Jak pojmenovávat?

Podle topologie: eth0 je ta **v tomto PCI slotu**.

Podle výrobce: **tento fotoaparát** vždy jako
/dev/minolta0

Podle pořadí: **nějaká myš** jako /dev/mouse0.

Podle výrobního čísla: pouze **můj Palm** jako
/dev/pilot.

Nebo úplně jinak: label filesystemu, UUID, ...

DevFS

- virtuální souborový systém
- idea ze Solarisu
- ovladače samy registrují soubory
- „nějaká“ výchozí přístupová práva
- pojmenování: jako na Solarisu, symlinky pro kompatibilitu

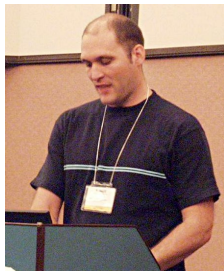

Problémy DevFS

- politika uvnitř jádra
- není perzistentní nastavení
- race conditions

- virtuální souborový systém
- obvykle jako /sys
- Linux 2.6
- Greg Kroah-Hartmann
- obraz subsystému ovladačů v jádře
- adresáře podle topologie, tříd zařízení, ovladačů, ...
- inventář hardwaru
- dynamická alokace hlavních čísel

Příklad: SysFS

```
# echo 0 0 0 > /sys/class/scsi_host/host0/scan

# echo 1 > /sys/block/sdb/device/delete



# echo 45 > /sys/devices/platform/\
    w83627hf/temp_max

# cat /sys/class/input/input0/name
Power Button (FF)

# cat /sys/bus/pci/devices/0000 00 1b.0/vendor
0x8086
```

Hotplug

- Reakce na události ovladačů, sběrnic, ...
- `/sbin/hotplug` - notifikace spuštěním programu
- `AF_NETLINK` - notifikační socket
- *Coldplug* - inventarizace po startu

- Správa /dev v uživatelském prostoru
- Politika mimo jádro
- Využívá SysFS a Hotplug
- /dev na disku nebo na ramdisku
- démon udevd(8)

Konfigurace udev

- adresář /etc/udev
- pravidla v /etc/udev/rules.d
- ladící nástroj udevtrigger(8)
- výpis ze SysFS: udevinfo(8)

📄 Příklad: Teploměr


```
KERNEL=="ttyUSB*", \  
  ATTRS{product}=="Papouch TMU Thermometer", \  
  ATTRS{serial}=="PPQ3NTMG", \  
  SYMLINK+="tmu0"
```

📄 Příklad: Spuštění programu


```
KERNEL=="sd*1", \  
  SYSFS{model}=="G3", \  
  SYSFS{vendor}=="M-System", \  
  RUN+="/usr/local/sbin/zpravy-to-player"
```

Psaní vlastních pravidel

Příklad: Výpis atributů

```
udevinfo -a -p 'udevinfo -q path \  
-n /dev/mojezarizeni'  
# ' je zpětný apostrof
```

Dokument s příklady

```
http://reactivated.net/\  
/writing\_udev\_rules.html
```


udev a disky

Podle výrobního čísla `/dev/disk/by-id/scsi-SATA_HDS724040KLAT80_KRFA06RAG9P0JC-part1`

Podle topologie `/dev/disk/by-path/pci-0000:00:0f.0-scsi-0:0:0:0`

Podle UUID filesystemu
`/dev/disk/by-uuid/1ffe43cc-5ca6-45d5-80df-67c640a1f7fc`

Jak evidovat zařízení?

Program na archivaci fotek: „Kde je v systému nějaký fotoaparát?“

Desktopové prostředí: „Vzniklo nové zařízení, co s ním?“

- **Různé typy zařízení:** fotoaparát jako mass storage nebo vlastní protokol
- **Zařízení více tváří:** Firewire kamera je typ *páska* a zároveň *kamera*

HAL

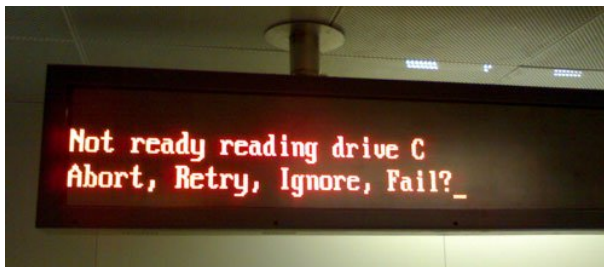
- `hal.freedesktop.org`
- evidence zařízení
- vyhledávání podle vlastností
- správa přístupových práv
- evidence atributů zařízení
- specifika (power management, speciální klávesy, ...)

Utility

```
lshal(1),  
hal-find-by-capability(1),  
hal-find-by-property(1),  
hal-get-property(1)
```

Jádro versus aplikace

- Modularita UNIXu - jádro je daleko od aplikací
- Není jak se dovědět: vznik zařízení, plný disk, aktivace síťové karty, ...
- I na desktopu: příchod VoIP volání, full-screen aplikace, ...

D-Bus

- Desktop Bus
- Zasílání zpráv
- Broadcast – subscribe
- System bus, session bus
- Vzdálené volání objektů

X Window System

- **Názvy** – X, X Window System, X Version 11, X Window System Version 11, X11.

Nesprávný název

X Windows

- **Historie** – DEC 1983–1986. Hlavní architekt Jim Gettys.
- **X Consortium** – řídilo další vývoj (pak The Open Group, pak X.org).

Architektura

- **X server** – proces nebo zařízení, které zobrazuje okna. XF86_SVGA, XSun.
- **X klient** – aplikace, která vyžaduje zobrazování. xterm.
- **Spojení** – socket (nezávislé na nižší vrstvě).
- **X protokol** – odděluje server a klienta.
- **Extenze protokolu** – pro speciální případy. Mit-SHM, XKB, Shape.

X Server

- Poslouchá na socketech, obsluhuje klienty.
- Implementace - proces, X terminál.
- Display - X server.
- Screen - obrazovka.
- Pojmenování - [*stroj*]:*displej*[.*obrazovka*]
- Příklad - :0, aisa:12.0, unix:0.0.
- Klient - proměnná DISPLAY, přepínač -display.
- Informace - xdpyinfo.
- Autentizace klienta.
- X Klient - obvykle se zobrazuje na jednom displeji.

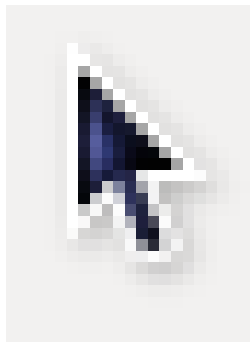
Okna

- **Hierarchie** – strom v rámci obrazovky (kořenové okno, podokna).
- **Oříznutí** potomků na velikost rodiče.
- **Visual** – způsob zobrazení.
- **Další atributy** – pozadí, barva popředí, okraj, kurzor, gravitace, maska událostí.
- **Obsah okna** – nemusí být uchováván.
- **Saveunder** – pro pop-up menu.

Kurzory

- Okno - svůj typ kurzoru.
- Bitmapy - tvar a vzhled.
- Kurzorový font - předdefinované kurzory.
- Extenze - barevné, poloprůhledné a animované kurzory.
- Focus - on-click, enter-exit.

Barvy

- RGB
- Pojmenování – showrgb.
- Konverze mezi barevnými prostory.
- Barevné palety (colormap) – každé okno může mít svoji, přepne se při fokusu.

Serverové fonty

- Typy - bitmapové, vektorové.
- Uložení - u X serveru, font server.
- Adresa font serveru - tcp/aisa:7100.
- Nastavení - příkaz xset.
- XLFD - řetězec, popisující font.
- Příkazy - xlsfonts, fsfonts, xfontsel.

Příklad: XLFD název fontu

```
-b&h-lucidatypewriter-medium-r-normal-sans-\  
24-240-75-75-m-140-iso8859-1
```

Klientské fonty

- Balík fontconfig.
- Uživatelský adresář ~/.fonts.
- Příkazy `fc-list(1)`, `fc-cache(1)`.

Příklad: Výpis `fc-list : family`

```
DejaVu LGC Sans Mono
DejaVu LGC Serif
Century Schoolbook L
MiscFixed
Luxi Sans
Luxi Mono
```

Obrázky

- Pixmap, Bitmap
- Datové formáty – XPM, XBM.
- Uložení – na X serveru.
- Obsah – uchováván X serverem.
- Okno, bitmapa nebo pixmapa = *drawable*.

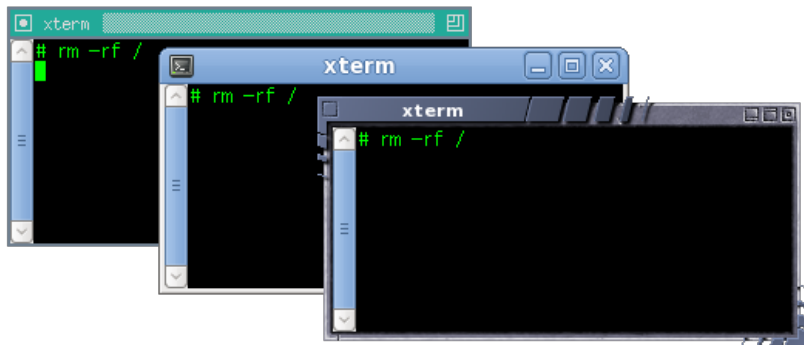
Události

- **Význam** - informace o změně stavu.
- **Atributy** - čas, okno, souřadnice, případně další.
- **Typy** - stisk klávesy, pohyb myši, změna geometrie okna, změna mapování okna, změna viditelnosti, žádost o překreslení a další.
- `xev(1)`

Window manager

- Správce oken
- Dekorace oken - potomků kořenového okna.
- Komunikace - seznam vlastností (properties) okna.
- Spravovaná okna - přímí potomci kořenového okna.

Programování

- X protokol
- Xlib – v podstatě C rozhraní k X protokolu.
- XCB – novější lehčí náhrada Xlib.
- Toolkity – knihovny objektů. Xt, Xaw, Motif, Gtk+, Qt, XForms, Tk.
- Desktopová prostředí – aplikace a knihovny, postavené nad nějakým toolkitem (GNOME, KDE, CDE, XFCE).

Spuštění X

- Z konzoly - startx, xinit.
- Startovací skripty - ~/.xinitrc.
- Přihlášení do grafického prostředí - Display manager (xdm, gdm, kdm).
- XDMCP - komunikace mezi X serverem a display managerem.
- Startovací skripty - ~/.xsession.

Syslog

- Démon `syslogd(8)`.
- Zpracovává hlášení o událostech.
- Socket `/dev/log` (AF_UNIX, SOCK_DGRAM).
- Typ zprávy (facility): kern, user, mail, daemon, auth, syslog, lpr, news, uucp, cron, authpriv, local0 - local7.
- Priorita zprávy (priority): emerg, alert, crit, err, warning, notice, info, debug.

Příklad: Zprávy v syslogu

```
Mar 11 20:16:42 yurika ntpd[1314]: \  
synchronized to 147.251.48.140, stratum 2  
Mar 11 20:20:55 yurika ntpd[1314]: \  
time reset -2.348625 s
```

Syslog z programu v C - I.

openlog(3)

Otevření systémového logu

```
#include <syslog.h>
void openlog(char *id, int option, int facility);
```

- Řetězec id je připojen před každou zprávou.
- Parametr option je logický součet z následujících konstant:

LOG_CONS - pokud se nepodaří odeslat zprávu, píše přímo na systémovou konzolu.

LOG_NDELAY - otevřít spojení ihned (jinak až při první zprávě).

LOG_PERROR - psát také na stderr.

LOG_PID - do zprávy zahrnout PID procesu.

Syslog z programu v C - II.

closelog(3)

Uzavření logu

```
#include <syslog.h>  
void closelog();
```

Ukončí zasílání zpráv (uvolní deskriptor).

syslog(3)

Zápis zprávy do logu

```
#include <syslog.h>  
void syslog(int priority, char *fmt, ...);
```

Řetězec fmt má podobný význam jako v printf(3).

Syslog z příkazové řádky

logger(1)

Zápis do syslogu

```
$ logger [-is] [-p pri] [message ...]
```

 Příklad: logger(1)

```
$ logger -p lpr.notice -i Printer lp0 on fire!
```

Konfigurace syslogu

- Konfigurace - /etc/syslog.conf.
- Syntaxe: *typ/priorita zprávy tabulátor soubor.*

Poslední položka se rozlišuje podle prvního znaku:

/ - běžný soubor

- - totéž, nevolá se fsync(2).

| - logování rourou do programu.

* - všem nalogovaným uživatelům.

@ - logování po síti na jiný stroj.

ostatní - seznam uživatelů.

 Příklad: /etc/syslog.conf

```
kern.* /dev/console
*.info;mail.none;authpriv.none \
/var/log/messages
authpriv.* /var/log/secure
mail.* /var/log/maillog
*.emerg *
uucp,news.crit /var/log/spooler
#*.debug -/var/log/debug
local0.info /var/log/ppp
local2.=info |/usr/bin/log-parser
*.notice @loghost.domena.cz
```

Syslog - alternativy

- Společné vlastnosti – stejné rozhraní pro C, stejný síťový protokol.

rsyslog

- Modulární
- Vstupní moduly – socket, kernel , TCP, ...
- Výstupní moduly – např. MySQL.
- Filtrovací pravidla
- Zpětně kompatibilní `syslog.conf(5)`.

syslog-ng

- Podepisované zprávy, časová razítka.
- Šifrovaný přenos zpráv (TLS).
- Filtrovací a třídící pravidla.

Odstraňování chyb

*[...] phenomena like **heisenbugs** (errors that vanish when you try to debug them), **schrödingbugs** (errors that manifest only when you're trying to debug something else), and **mandelbugs** (complex errors that seem to fluctuate more and more chaotically, the closer you look at them).*

*[...] If there's anything less enjoyable than beating your head against a bug for several hours, it's finally discovering that your debugging print statement was itself buggy, and the problem isn't anywhere near where you thought it was. This is presumably a **Homerbug**.*

-Damian Conway: Perl Best Practices

Odstraňování chyb

- Modularita UNIXu – zjednodušuje určení místa výskytu problému.
- Kde chyba vzniká? – najít konkrétní program/knihovnu.
- Čas přístupu k souboru (ale: **pozor na noatime/relatime**).

- Spouští se vůbec tento program?
- Načítá se vůbec tento konfigurační soubor?

Chybová hlášení

- Zjistit, co chybové hlášení znamená
- Není-li to jasné – přečíst dokumentaci, případně zdrojové texty programu.
- Pokud není chybové hlášení – zjistit, do kterého logovacího souboru se zapisuje.
- Vyžádat si podrobnější informace – zapnout podrobné výpisy v konfiguračním souboru nebo na příkazové řádce.
- Zachytit podrobnější informace – zapnout sledování zpráv priority debug v `syslog.conf`.

Sledování procesu

- Služby jádra, které proces postupně vykonává.
- `strace(1)` – Linux a další systémy
- `par(1)` – IRIX
- `truss(1)` – Solaris/SunOS
- Zjištění chyby služby jádra, která vedla k ukončení procesu.
- Podobné nástroje – `ltrace(1)`, `valgrind(1)`.

Trace toolkits

- Sledování systému jako celku.
- Na živém produkčním systému.
- Nemělo by ovlivnit systém (ale heisenbugs).
- Nemělo by zpomalit systém, není-li zapnuto.

Příklady:

- **DTrace** - <http://wikis.sun.com/display/DTrace/Documentation>
- **SystemTap** - <http://sourceware.org/systemtap/documentation.html>

Sondy

- **Sonda (probe)** – místo v programu, které lze sledovat (např. vstup do jisté funkce).
- **Atributy** – např. parametry funkce, PID procesu, ...
- **Implementace** – prázdné instrukce, v případě potřeby se doplní odskok na ladící kód.

Programovací jazyk

- Popis toho, co chceme sledovat.
- DTrace – jazyk D, podobný AWK.
- Kompilace do mezikódu.
- Jádro kontroluje korektnost.

Příklad: DTrace - Trvání I/O operací

```
syscall::read:entry,  
syscall::write:entry  
/pid == $1/  
{  
    ts[probefunc] = timestamp;  
}  
  
syscall::read:return,  
syscall::write:return  
/pid == $1 && ts[probefunc] != 0/  
{  
    printf("%d nsecs", timestamp - ts[probefunc]);  
}
```


Dobrá rada na závěr

Rada nad zlato :-)

Po nějaké době řešení problému je dobré si znovu přečíst chybové hlášení a dokumentaci.

Cron

- Vykonávání prací v zadaném čase.
- Úlohy běží pod UID/GID toho, kdo tuto úlohu požadoval.
- Standardní výstup a chybový výstup je zaslán uživateli e-mailem.
- **Typy úloh:** jednorázové, pravidelné, dávkové.
- Implementace: vixie-cron ,
cronie .

Cron - pravidelné úlohy

crontab(1) Pravidelně vykonávané úlohy

```
$ crontab [-u user] soubor.crontab  
$ crontab [-u user] [-l|-r|-e]
```

-l vypíše tabulku.

-e editace (\$EDITOR, \$VISUAL).

-r smaže tabulku.

-u *login* - nastavení pro jiného uživatele.

bez parametru - bere tabulku **ze std. vstupu**.

Formát crontabulky

Příklad: řádek crontabulky

```
SHELL=/bin/bash
PATH=/sbin:/bin:/usr/sbin:/usr/bin
MAILTO=root
HOME=/
*/5 8-16 * * 1-5    /usr/bin/kdo-zrovna-pracuje
2,22,42 * * * *    /usr/local/bin/20mins
```

- **Položky** - minuta, hodina, den v měsíci, měsíc, den v týdnu, příkaz + argumenty.
- Logický **součin** podmínek.
- Pokud den v měsíci a v týdnu není *, bere se jejich logický součet.

Systemové pravidelné úlohy

- „Rozumné“ periody (jak často, nikoliv kdy přesně):
  - /etc/cron.hourly
  - /etc/cron.daily
  - /etc/cron.weekly
  - /etc/cron.monthly
- `run-parts(1)` – spouštění všech skriptů v adresáři.
- Crontabulky systémových služeb: `/etc/cron.d`
  - Navíc identifikace **uživatele**.
- Někdy také `/etc/crontab`.

Příklad: /etc/cron.d/0hourly

```
PATH=/sbin:/bin:/usr/sbin:/usr/bin
```

```
MAILTO=root
```

```
01 * * * * root run-parts /etc/cron.hourly
```

Anacron

Problémy nočních úloh:

- Co dělat, když je počítač přes noc vypnutý?
  - Jak nevyčerpat baterii laptopu?
  - Jak nepřetížit virtualizační server?
-
- `anacron(8)` - pravidelné úlohy s denní a delší periodou.
  - `/etc/anacrontab`
  - Časové razítko každé úlohy.

Příklad: /etc/anacrontab

```
RANDOM_DELAY=45
```

```
START_HOURS_RANGE=3-22
```

```
# period[days] delay[mins] job-id command
1           5   cron.daily   nice run-parts \
              /etc/cron.daily
7           25  cron.weekly  nice run-parts \
              /etc/cron.weekly
@monthly   45  cron.monthly nice run-parts \
              /etc/cron.monthly
```


Otázka:

K čemu je omezení pomocí START_HOURS_RANGE?

Jednorázové úlohy

- `at(1)` - vykonání práce v zadaném čase.
  - Pamatuje si proměnné prostředí.
- `atq(1)` - výpis fronty příkazů `at(1)`.
- `atrm(1)` - smazání úlohy z fronty.
- `batch(1)` - odložené vykonávání (např. až `load average` klesne pod 1).

Dávkové zpracování

Lépe použít samostatné dávkové frontové systémy.

- `Implementace` - `crond(8)` nebo samostatný `atd(8)`.

Recyklace logovacích souborů

- **Problém** – logovací soubory mohou zaplnit disk.
- **Rotování logovacích souborů** – přejmenování, komprese, zachovat několik posledních.
- **Notifikace** zapisujícímu procesu (např. `SIGHUP` pro `syslogd(8)`).

logrotate(8)

```
# logrotate soubor  
# logrotate /etc/logrotate.conf
```

- Spouštět například z `/etc/cron.daily`.

Příklad: /etc/logrotate.conf

```
weekly
rotate 4
create
dateext
compress

include /etc/logrotate.d

/var/log/wtmp {
    monthly
    create 0664 root utmp
        minsize 1M
    rotate 1
}
```


Příklad: /etc/logrotate.d/syslog

```
/var/log/messages /var/log/secure \  
    /var/log/maillog /var/log/spooler \  
    /var/log/boot.log /var/log/cron {  
sharedscripts  
postrotate  
    /bin/kill -HUP \  
        'cat /var/run/syslogd.pid'  
endscript  
}
```


Otázka:

Jaký problém by způsobilo uvedení cesty ve tvaru „/var/log/*“?

Promazávání dočasných souborů

- Možnost přepnutí /tmp.
- **Pozor** na symbolické linky!

tmpwatch(8)

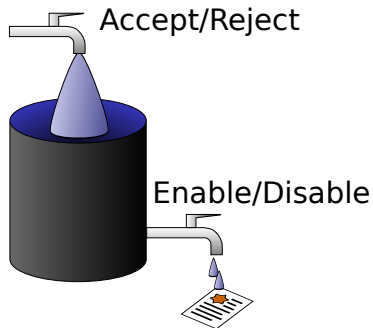
```
# tmpwatch [-u|-m|-c] [-x soubor] [-X glob] \  
[-f] čas adresář
```

Příklad: /etc/cron.daily/tmpwatch

```
/usr/sbin/tmpwatch -umc -x /tmp/.X11-unix \  
-x /tmp/.XIM-unix -x /tmp/.font-unix \  
-x /tmp/.ICE-unix -x /tmp/.Test-unix \  
-X '/tmp/hisperfdata_*' 10d /tmp  
/usr/sbin/tmpwatch -umc 30d /var/tmp
```

Tiskárny

- **Spooling** - tisková fronta.
- Více front na jednu tiskárnu (např. oboustranný tisk).
- **Filtry** - konverze do jazyka tiskárny.

BSD tiskový subsystém

- Konfigurace: /etc/printcap.
- Server: lpd(8), /etc/hosts.lpd.
- Filtry: vstupní, datový, výstupní.
- Řízení - příkaz lpc(8).
- Uživatelé: lpr(1), lpq(1), lprm(1).

 Příklad: /etc/printcap

```
dj|lp|HP DeskJet 540 – raw device:\
:sd=/var/spool/lpd/dj:\
:sh:\
:sf:\
:mx#10000:\
:lf=/var/log/lpd-errs:\
:pl#60:\
:lp=/dev/lp1:
```

nebo

```
:rm=geofront.nervhq.com:\
:rp=lj4:
```

System V Tiskárny

- **Démon** `lpsched(8)`.
- **Administrace:** `lpadmin(8)`, `lpshut(8)`.
- **Řízení přístupu** - `accept(8)`, `reject(8)`, `enable(8)`, `disable(8)`.
- `lpmove(8)`.
- **Uživatelé:** `lp(1)`, `cancel(1)`, `lpstat(1)`.

Common UNIX Printing System

- Nový síťový protokol (nad HTTP, port 631).
- Administrace – WWW rozhraní.
- Rozšiřitelné **atributy** tiskáren:
  - duplex
  - ekonomický režim
  - zásobníky papíru
- **Autokonfigurace klientů** – nemusí být tiskové fronty i na klientech.
- **Popis tiskárny** – soubor **PPD**.
Obsahuje PostScriptové příkazy pro příslušné atributy.

Diskové kvóty

- Sledování místa, obsazeného uživatelem.
- V rámci jednoho svazku.
- Kvóta na počet **i-uzlů** a **bloků**.
- **Měkká/tvrdá** kvóta.
- **Časový limit**.
- Soubor `/quota`, `/quota.user`, `/quota.group` nebo přímo v metadatech FS.

Získání informací o kvótách

quota(1)

```
$ quota [-v] [-u user]
```

- v - informace o všech kvótách (jinak jen o překročených).
- u - jen superuživatel.

Příklad: Formát výpisu kvót

```
# quota -v -u fordprefect
Disk quotas for user fordprefect (uid 42):
Filesystem blocks      quota      limit grace \
/thewguide 8570400 10000000 12000000      \
           files      quota      limit grace
           66980    180000    200000
```

Kvóty - administrace

quotaon (8)

Administrace kvót

```
# quotaon [-a] [filesystem]
# quotaoff [-a] [filesystem]
# quotacheck [-a] [filesystem]
```


Konzistence kvót

Je-li souborový systém používán s vypnutými kvótami, je nutné před víceuživatelským použitím znovu přepočítat obsazení disku.

Nastavení kvót uživatelům

edquota(8)

Editace kvót

```
# edquota uživatel ...  
# edquota [-p vzor] uživatel ...
```

setquota(8)

Nastavení kvót

```
# setquota [-u|g] uživatel \  
    block-soft block-hard \  
    inode-soft inode-hard \  
    -a|filesystem  
# setquota -t \  
    block-grace inode-grace \  
    -a|filesystem  
# setquota -b -a|filesystem
```

Hlášení překročených kvót

```
repquota(8), warnquota(8)
```

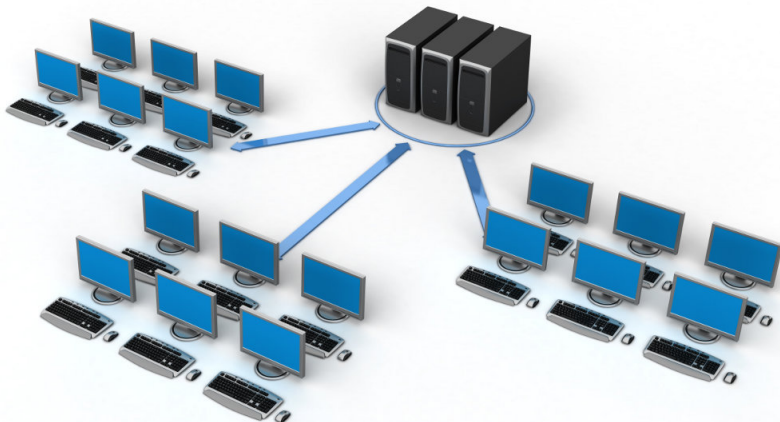
```
# repquota -a|filesystem  
# warnquota [-c configfile]
```

📄 Příklad: repquota(8)

```
*** Report for user quotas on device /theguide  
Block grace time: 7days; Inode grace time: 7days  
                Block limits      ...  
User            used    soft    hard grace ...  
-----  
root            -- 443708      0      0      ...  
zaphod          +- 217614 200000 300000 none ...  
fordprefect    --  61028 500000 600000      ...  
arthurdent     +- 175334 150000 180000 5days ...
```


Sítě TCP/IP

Sítě TCP/IP

- **internet** – několik sítí propojených dohromady.
- **Internet** – celosvětová síť s protokolem TCP/IP.
- **Transmission Control Protocol/Internet Protocol**
- **IETF** – Internet Engineering Task Force.
- **RFC** – Request For Comments – dokumenty, popisující jednotlivé protokoly.
<http://ftp.fi.muni.cz/pub/rfc>.
- **Internet drafts** – návrhy protokolu.
<http://ftp.fi.muni.cz/pub/internet-drafts>.
Omezená časová platnost.

Historie Internetu

- **1969** ARPANET – první síť s přepojováním packetů – 4 uzly.
- **1977** Začíná vývoj protokolů TCP/IP (Stanford, BBN, University College London).
- **1980** Provoz TCP/IP v ARPANETu. UCB implementuje TCP/IP pro BSD.
- **1983** TCP/IP se stává standardem v ARPANETu. Sun Microsystems – TCP/IP v komerční sféře.
- **1985** NSFnet – jádro současného Internetu.

Charakteristiky TCP/IP

- Sít s **přepojováním packetů** (opozitum k **přepojování okruhů**; kombinace obou je např. ATM).
- Stejné protokoly pro všechny sítě a druhy sítí.
- Směrování na základě **cílové sítě**, nikoli cílové adresy.

Vrstvy protokolů TCP/IP

Nižší vrstvy přibližně podle ISO OSI:

- **1: fyzická** – například UTP kabel, optické vlákno, metalický okruh.
- **2: linková** – síťové rozhraní (Ethernet, ATM LANE, PPP, HDLC, FDDI, RFC 1149 ^_~).
- **3: síťová** – IPv4, IPv6 (datagramy), ARP (získání HW adresy), RARP (získání vlastní IP adresy).
- **4: transportní** – ICMP, ICMPv6 (řídící zprávy), IGMP (skupinová adresace), TCP (proudy dat), UDP (datagramy).
- **5+: aplikační** – např. SMTP, FTP, telnet, NTP, SNMP, SSH, XMPP, ...

Způsoby propojení sítí

- **Repeater** – v podstatě propojení na fyzické úrovni.
- **Bridge/Switch** – propojení na linkové úrovni.
- **Router** – propojení na síťové úrovni. Pro každou třídu protokolů může být zvláštní router. Nezávislost na 2. vrstvě.

Adresování v IPv4

- Internet Protocol – verze 4, RFC 791.
- IP adresa – 4 bajty. Zapisuje se jako 4 dekadická čísla, oddělená tečkami.
- Adresa přidělována rozhraní, nikoli počítači.
- Adresa sítě vs. adresa v rámci sítě.
- Typy vysílání: unicast, broadcast, multicast.

Třídni adresace

- Typ A - 0.x.x.x-127.x.x.x.
- Typ B - 128.0.x.x-191.255.x.x.
- Typ C - 192.0.0.x-223.255.255.x.
- Typ D - 224.0.0.0-239.255.255.255 - multicast.
- Typ E - 240.0.0.0-255.255.255.255 - rezerva.

Beztrždní adresace

- **Nedostatek adres**, vyčerpání adresního prostoru.
- **CIDR**: prefix adresy (adresa, maska). RFC 1518.
- **Zápis**: podobně jako adresa nebo jen délka prefixu.

Příklad: CIDR adresa

147.251.48.1/255.255.255.0

147.251.48.1/24

- **Adresa sítě**: *interface* and *netmask* – 147.251.48.0.
- **Všesměrové vysílání** – *interface* or not *netmask* – 147.251.48.255.

Speciální IPv4 adresy

- **Moje adresa** - nezná-li odesílatel svoji adresu - 0.0.0.0.
- **Omezené všesměrové vysílání** (jen pro tuto síť, neprochází přes routery) - 255.255.255.255.
- **Loopback address** - pro adresování sebe sama - 127.0.0.1.
- **Privátní síť** - RFC 1918. Nesmí se objevit v Internetu:
  - 10.0.0.0/8
  - 172.16.0.0/12
  - 192.168.0.0/16

Úkol:

Jaká je numericky nejvyšší adresa v bloku 172.16.0.0/12?

Internet Protocol

- **Datagram** (packet) – balík dat omezené velikosti.
- **Směrování** – každý packet je směrován nezávisle na ostatních.
- **Nespolehlivost** – datagram může dojít vícekrát nebo se ztratit. datagramy mohou změnit pořadí.
- **Fragmentace packetů** – při průchodu do sítě s menší maximální velikostí datagramu (MTU).

Formát IP packetu - I.

- Verze protokolu - 4 bity.
- Header length - 4 bity, značí počet 32-bitových jednotek.
- Type of service - 3 bity prioritá, 1 bit latence, 1 bit propustnost, 1 bit bezztrátovost. Zarovnáno na 8 bitů.
- Total length - 16 bitů.
- Identification - 16 bitů - k fragmentaci.
- Flags - 3 bity - Don't fragment, More fragments, 1 bit rezervovaný (ale: RFC 3514)
- Fragment offset - 13 bitů, značí násobek osmi bajtů.

Úkol:

Nastudujte RFC 3514 ^_~

Formát IP packetu - II.

- **Time to live** - TTL, 8 bitů. Životnost datagramu. Každý směrovač sníží aspoň o 1.
- **Protocol** - 8 bitů. Označení vyšší vrstvy, které datagram patří.
- **Header checksum** - 16 bitů.
- **Source IP address** - 32 bitů.
- **Destination IP address** - 32 bitů.
- **Options** - délka je násobek 32 bitů.
- **Data** - délka je násobek 32 bitů, max. 65536 bajtů.

Fragmentace paketů

- Prochází-li datagram do sítě s menší MTU.
- Minimální MTU je 576 bajtů.
- Všechny fragmenty mají stejné *identification*.
- Fragmenty mají *more fragments* flag nastaven na 1.
- Poslední fragment a nefragmentované packety mají tento flag nastavený na 0.
- Fragmenty (kromě prvního) mají nenulový *fragment offset*.

? Otázka:

Jak se pozná první fragment packetu?

? Úkol:

Promyslete, jestli fragmenty mohou být dále fragmentovány.

Fragmentace - poznámky

- **Znovusestavení datagramu** - smí provádět pouze cílový počítač. Někdy je též prováděno hraničním routerem nebo firewallem privátní sítě.
- **Path MTU discovery** - zjištění MTU cesty - posílá se nefragmentovatelný packet, sledují se odpovědi.

? Úkol:

V jakém pořadí je výhodné odesílat právě vygenerované fragmenty (a proč)?

Volitelné položky v IP datagramu

- **Record route** – trasování cesty datagramu.
- **Timestamp** – trasování s časovým razítkem.
- **Loose source route** – minimální cesta datagramu.
- **Strict source route** – úplná cesta datagramu.
- **Security** – stupeň utajení datagramu.

IPv4 nad Ethernetem

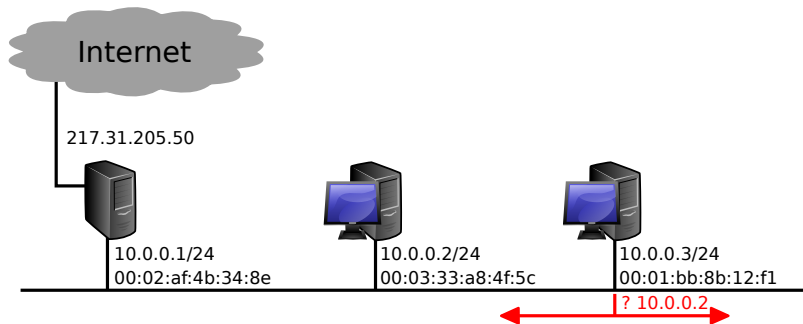
Formát rámce Ethernet v2:

- **Cílová adresa** - 6 bajtů.
- **Zdrojová adresa** - 6 bajtů.
- **Typ** (protokol vyšší vrstvy) - 2 bajty.
- **Data** - 46-1500 bajtů.
- **CRC** - 4 bajty.

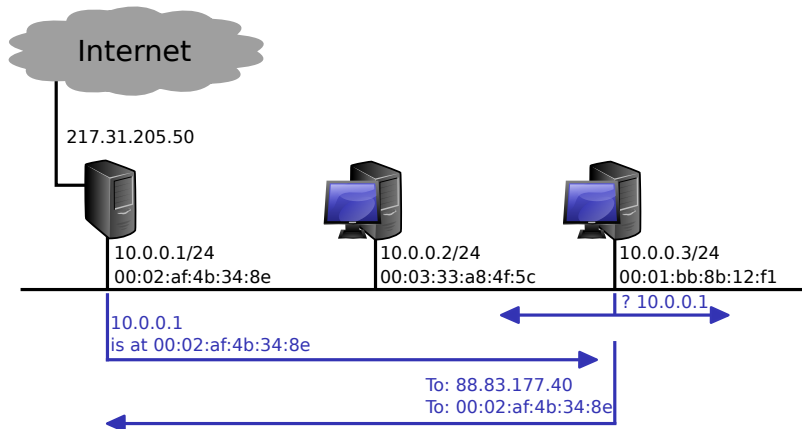
ARP/RARP - formát packetů

- Převod L2 adres na L3 adresy a naopak
- HW type - 2 bajty (1 = Ethernet).
- Protocol type - 2 bajty (0x0800 = IP).
- HW length - 1 bajt (Ethernet = 6).
- Protocol length - 1 bajt (IP = 4).
- Operation - 2 bajty (1 = ARP request, 2 = ARP response, 3 = RARP request, 4 = RARP response).
- Sender layer 2 addr
- Sender layer 3 addr
- Target layer 2 addr
- Target layer 3 addr

📄 Příklad: Použití ARP

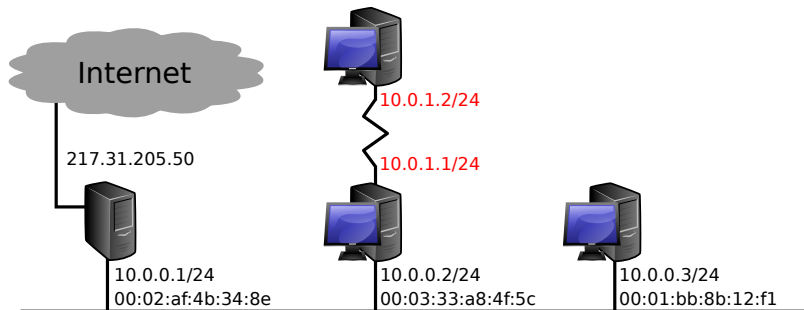
📄 Příklad: ARP u nelokální adresy

ARP - poznámky

- **ARP cache** - není třeba ARP dotaz s každým packetem.
- **Proxy ARP** - náhrada/zjednodušení směrování.

📄 Příklad: Proxy ARP

Internet Protocol version 6

- Větší adresní prostor.
- **Mobilita** - práce ve více sítích, přechod mezi sítěmi za běhu aplikací, domovský agent.
- **Zabezpečení** - šifrované a podepisované packety - protokol IPSEC.
- **Autokonfigurace** - zjištění informací o síti přímo ze sítě.
- **Způsoby přenosu** - unicast, multicast, anycast.
- **Více IPv6 adres** na jedno rozhraní.

Adresace v IPv6

- 128-bitová adresa
- Zápis – čtveřice šestnástkových čísel.
- Příklad:
3ffe:ffff:0000:f101:0210:a4ff:fee3:9562
- Vypuštění úvodních nul:
3ffe:ffff:0:f101:210:a4ff:fee3:9562
- Vypuštění sekvence 0000:
3ffe:ffff::f101:210:a4ff:fee3:9562.
- Prefix – podobně jako v IPv4 (např.:
3ffe:ffff::12/64).

Otázka:

Která IPv6 adresa je zapsatelná na nejméně znaků?

Formát IPv6 packetů

- Hlavička pevné délky, řetězení hlaviček.
- Verze protokolu – 4 bity, hodnota vždy 6.
- Priorita – 8 bitů, třída provozu.
- Identifikace toku – 20 bitů.
- Délka packetu – 16 bitů.
- Next header – 8 bitů (identifikace další hlavičky, např. vyšší vrstvy).
- Hop limit – 8 bitů (ekvivalent TTL u IPv4).
- Zdrojová adresa – 128 bitů.
- Cílová adresa – 128 bitů.

Speciální IPv6 adresy

- Loopback - `::1` (ekvivalent `127.0.0.1` v IPv4).
- Nespecifikovaná adresa - `:::` (ekvivalent `0.0.0.0` v IPv4).
- Lokální adresa linky - `fe80::/10`
- Adresy pro příklady - `3ffe:ffff::/32`.
- IPv4 kompatibilní adresy - `::/96`.
- IPv4 mapované adresy - `::ffff:0:0/96`.

Úkol:

Jaká je numericky nejvyšší link-local adresa?

Privátní IPv6 adresy

- **Site-local address** – fec0::/10
  - ekvivalent privátních IPv4 adres dle RFC1918
  - nyní zastaralé (RFC 3879)
- **Unique Local Address** – RFC 4193.
  - prefix fc00::/7
  - 8. bit = 1 pro lokální přidělení, 0 pro globální.
  - 40 bitů: globální ID
  - 80 bitů: pro lokální přidělování (65 536 sítí /64)

EUI-64 formát adresy

- EUI-64 formát adresy – lokální část se odvozuje z fyzické adresy.
- EUI-64 pro ethernet – MAC adresa, uprostřed vloženo fffe, 7. nejvyšší bit nastaven na 1 pro unicast.

■ Příklad: EUI-64

MAC adresa 00:D0:B7:6B:4A:B2

Prefix sítě fe80::/10

EUI-64 adresa je fe80::2d0:b7ff:fe6b:4ab2

- Autokonfigurace – směrovač vysílá *router advertisement*, kde je uveden /64 prefix lokální sítě. Viz též radvd(8).

Úkol:

Jaká by byla EUI-64 adresa počítače `aisa.fi.muni.cz`, je-li adresní prefix `2001:718:801:230::/64`?

Specifické vlastnosti IPv6

- **Fragmentace packetů** – na směrovačích není. Vysílající musí dělat *path MTU discovery*. Fragmentace popsána v samostatná *next header*.
- **Spolupráce s linkovou vrstvou** – NDP (neighbour discovery protocol). Náhrada ARP. Zjišťování adresního prefixu sítě, směrovacích informací, atd.

Přechodové mechanismy

- **Dual stack** – podpora IPv4 a IPv6 v jednom počítači.
- **Tunelování** – zapouzdření IPv6 paketů do IPv4 (protokol SIT, 41).
- **Autotunelování** – (6to4):
  - adresy 2002:xxxx:yyyy:/48 vytvořené z IPv4 adresy
  - schování bloku /48 IPv6 adres za jednu IPv4 adresu
  - komunikace do nativního IPv6 internetu přes 6to4 relay
  - adresa relay: 192.88.99.1 (2002:c058:6301::).
- **6rd** – spolupráce ISP, nemá-li klient veřejnou IPv4 adresu.

Odkazy

- [Linux and IPv6 howto](http://www.bieringer.de/linux/IPv6/IPv6-H0WT0/IPv6-H0WT0.html) - <http://www.bieringer.de/linux/IPv6/IPv6-H0WT0/IPv6-H0WT0.html>
- [USAGI Project](http://www.linux-ipv6.org/) - <http://www.linux-ipv6.org/> - Universal playground for IPv6.
- [KAME Project](http://www.kame.net/) - <http://www.kame.net/> - implementace IPv6 pro BSD systémy.
- [Pavel Satrapa: IPv6](http://knihy.nic.cz/files/nic/edice/pavel_satrapa_ipv6_2008.pdf) - http://knihy.nic.cz/files/nic/edice/pavel_satrapa_ipv6_2008.pdf

ICMP

- Internet Control Message Protocol.
- Chybové a řídicí zprávy IPv4.
- ICMP zpráva – uvnitř IPv4 datagramu.
- Podává se původnímu odesílateli příslušného datagramu.
- RFC 792.

Formát ICMP zpráv

- **Type** – 8 bitů – typ ICMP zprávy.
- **Code** – 8 bitů – přídatný kód.
- **Checksum** – 16 bitů – kontrolní součet ICMP zprávy.

ICMP Echo Request/Echo

- Pro testování dostupnosti počítače.
- Každý počítač v síti je povinen na ICMP echo request (*type* = 8) odpovědět ICMP echo (*type* = 0) se stejnou datovou částí (RFC 1122, sekce 3.2.2.6).
- Další položky: 16 bitů identifikace, 16 bitů číslo sekvence.

Otázka:

K čemu je vlastně pole „identifikace“?

Neodsažitelnost adresáta

- ICMP destination unreachable – type 3.
- Code obsahuje bližší informace:
  - Network unreachable
  - Host unreachable
  - Protocol unreachable
  - Port unreachable
  - Fragmentation needed
  - Source route failed
- Data – IP hlavička a prvních 64 bitů původního packetu.

Otázka:

Kdy přesně se posílá **host unreachable**?

Zahlčení routeru

- ICMP source quench
- Type = 4, code = 0, dále hlavička a 64 bitů ze začátku IP datagramu.
- Vysílající strana má reagovat snížením toku dat.
- Nemusí znamenat zahození datagramu.

Protokoly vyšších vrstev mají svoje řízení toku. Source quench téměř vždy znamená problém v konfiguraci sítě.

Přesměrování datagramů

- ICMP redirect - type = 5.
- Žádost o přesměrování dalších packetů na jiný router.
- Code určuje typ přesměrování:
  - Redirect for the network
  - Redirect for the host
  - Redirect for the ToS and network
  - Redirect for the ToS and host
- Data - adresa nového routeru, IP hlavička a prvních 64 bitů dat IP datagramu.

Úkol:

Jak pozná router, že má poslat ICMP redirect?

Překročení času

- ICMP time limit exceeded - type = 11.
- Code:
  - TTL dosáhlo nuly
  - Překročen čas znovusestavení z fragmentů
- Data - IP hlavička a prvních 64 bitů dat IP datagramu.

Chyba v datagramu

- ICMP parameter problem - type = 12.
- Code:
  - 0: položka „pointer“ **není** platná.
  - 1: položka „pointer“ **je** platná.
- **Pointer** - 8 bitů, zarovnáno na 32 bitů. Odkaz na místo, kde je problém.
- **Data** - IP hlavička a prvních 64 bitů dat IP datagramu.

Další ICMP zprávy

- Timestamp request (type = 13).
- Timestamp reply (type = 14).
- Information request (type = 15) - žádost o adresu sítě.
- Information reply (type = 16).
- Address mask request (type = 17).
- Address mask reply (type = 18).

ICMPv6

- Analogie ICMP pro IPv6
- Protokol (next header) číslo 58

Formát packetů:

- **Type** – 8 bitů, nejvyšší bit odlišuje chybové a informativní zprávy.
- **Code** – 8 bitů, bližší určení.
- **Checksum** – 16 bitů.

Chybové zprávy ICMPv6

- 1 Destination unreachable.
- 2 Packet too big.
- 3 Time exceeded.
- 4 Parameter problem.

Informativní zprávy - I.

- 128 Echo request.
- 129 Echo reply.
- 130 Group Membership Query.
- 131 Group Membership Report.
- 132 Group Membership Reduction.
- 133 Router Solicitation.
- 134 Router Advertisement.
- 135 Neighbor Solicitation.
- 136 Neighbor Advertisement.
- 137 Redirect.
- 138 Router Renumbering.

Informativní zprávy - II.

- 139 ICMP Node Information Query.
- 140 ICMP Node Information Response.
- 141 Inverse Neighbor Discovery Solicitation Message.
- 142 Inverse Neighbor Discovery Advertisement Message.
- 143 MLDv2 Multicast Listener Report.
- 144 Home Agent Address Discovery Request Message.
- 145 Home Agent Address Discovery Reply Message
- 146 Mobile Prefix Solicitation.
- 147 Mobile Prefix Advertisement

Informativní zprávy - III.

- 148 Certification Path Solicitation.
- 149 Certification Path Advertisement.
- 150 Experimental mobility protocols.
- 151 Multicast Router Advertisement.
- 152 Multicast Router Solicitation.
- 153 Multicast Router Termination.

Protokol UDP

- User Datagram Protocol
- Nespojovaná transportní služba
- **Porty** – rozlišení mezi více adresáty (a zdroji) v rámci jednoho počítače. 16-bitové celé číslo.
- **Well-known ports** – porty, na kterých lze očekávat obecně známé služby.

Formát UDP rámce

- Source port – 16 bitů.
- Destination port – 16 bitů.
- Length – 16 bitů.
- Checksum – 16 bitů. Nepovinný. Součet UDP hlavičky a IP pseudohlavičky.

IP pseudohlavička

- Zdrojová IP adresa, cílová IP adresa.
- Zarovnání – 8 nulových bitů.
- Protokol – 8 bitů.
- Délka packetu – 16 bitů.

Protokol TCP

- Transmission Control Protocol
- Spojovaná služba
- Spolehlivá služba
- Duplexní proud dat
- Buffering
- Porty – podobně jako v UDP

Garance protokolu TCP

- Správné pořadí datagramů.
- Duplicitní datagramy jsou vyřazeny.
- Potvrzování přenosu dat.
- Opakování přenosu, nedojde-li potvrzení.

TCP spojení

- Klient-server.
- *Server* – *poslouchá* (listen) – čeká na spojení na určitém portu a je ochoten *přijmout* (accept) spojení.
- *Klient* – *spojuje* se (connect) na určitou službu (port) cílového stroje. Spojení může navazovat i z konkrétního zdrojového portu.
- *Navázání spojení* – *three-way handshake*

Identifikace TCP spojení

- Zdrojová IP adresa
- Zdrojový TCP port
- Cílová IP adresa
- Cílový TCP port

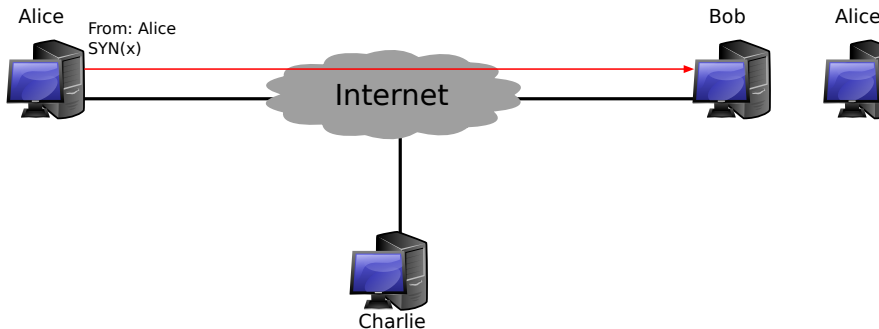
Vytvoření TCP spojení

Three-way handshake

- Klient → Server: **SYN** ($seq = x$)
  - Server → Klient: **SYN-ACK** ($seq = y, ack = x+1$)
  - Klient → Server: **ACK** ($ack = y+1$)
-
- **Číslo sekvence** - 32 bitů, pořadí dat rámce v TCP spojení.
  - **Bezpečnost!**

Útok na sekvenční čísla

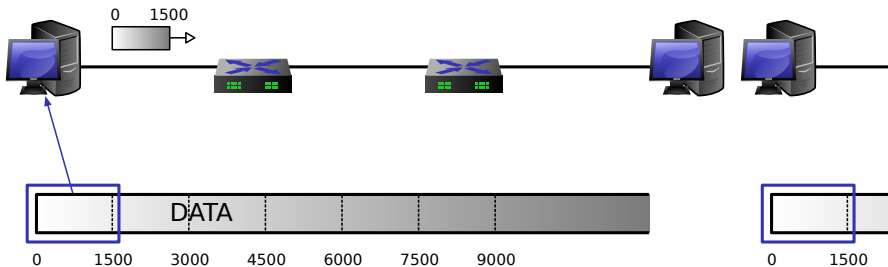

Uzavření TCP spojení

- Způsob uzavření – každý směr zvlášť nebo simultánně.
- Ukončovací rámec – příznak FIN.
- Robustnost – i FIN se potvrzuje.

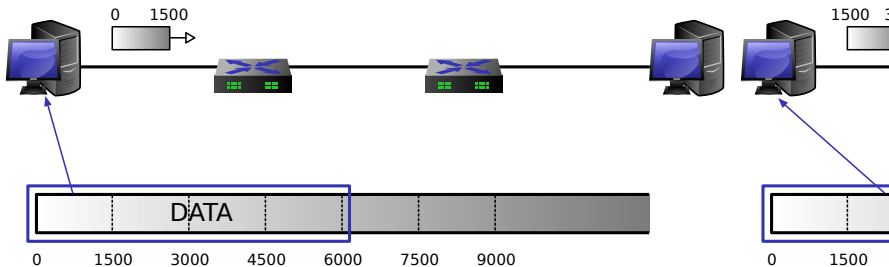
Potvrzování packetů

- **Problém:** potvrzovat každý packet?

Klouzající okno

- **Velikost** – dohodnuta při vytváření spojení.

Vlastnosti TCP

- **Potvrzování** – ACK packet, piggybacking při duplexním spojení.
- **Změna velikosti okna** – každý ACK packet obsahuje počet slov, který je druhá strana ochotna přijmout.
- **Exponential back-off** – v případě ztráty datagramu.
- **Out-of-band data** – urgentní data, zasílaná mimo pořadí.

Formát TCP rámce

- **Source port** - 16 bitů.
- **Destination port** - 16 bitů.
- **Sequence number** - 32 bitů.
- **Acknowledgement number** - 32 bitů.
- **Header length** - 4 bity - počet 32-bitových slov, velikost hlavičky včetně volitelných položek.
- **Window** - 16 bitů. Počet slov, které je odesílatel schopen přijmout.
- **Checksum** - 16 bitů - kontrolní součet včetně pseudozáhlaví (viz UDP).
- **Urgent pointer** - poslední bajt urgentních dat.
- **Options** - zarovnáno na 32 bitů - volitelné položky (např. MSS, SACK, MD5, ...).

Příznaky TCP rámce

- **URG** – 1 bit. Doručit tento segment co nejrychleji. Položka *Urgent pointer* je platná.
- **SYN** – 1 bit. Synchronizace sekvenčních čísel; žádost o zřízení spojení.
- **ACK** – 1 bit. Položka *Acknowledgement number* je platná.
- **RST** – 1 bit. Požadavek na reset spojení („Connection reset by peer“) – posílá se jako odpověď na packet bez SYN flagu, který nepřísluší žádnému existujícímu spojení.
- **PSH** – 1 bit (push). Požadavek na rychlé doručení tohoto segmentu vyšší vrstvě sítě.
- **FIN** – 1 bit. Ukončení spojení – odesílatel vyslal všechna data.

SCTP

- Stream Control Transfer Protocol
- Spojovaný protokol
- Více datových proudů v jednom spojení
- Multihoming
- Multipath
- Nespolehlivý
- Zachování hranice zpráv
- Volitelné zachování pořadí

DCCP

- Datagram Congestion Control Protocol
- Spojovaný protokol
- Nespolehlivý
- Zachování hranice zpráv
- Congestion control

Programování síťových aplikací

- Několik druhů API
- BSD Sockets – de facto standard, nejpoužívanější.
- Streams – pochází z UNIXu System V.

BSD Sockets API

- API pro meziprocesovou komunikaci - někdy nazývané **BSD IPC** (oproti **SysV IPC** = semaforey, fronty zpráv a sdílená paměť).
- **Nezávislé na síťovém protokolu** - je možné provozovat nad různými *rodinami protokolů*.

Příklad: Rodiny protokolů v Linuxu

PF_UNIX	PF_IPX	PF_BRIDGE	PF_AX25
PF_INET	PF_APPLETALK	PF_NETROM	PF_NETLINK
PF_INET6	PF_AAL5	PF_X25	...

Co je socket?

- **Socket** = schránka, zásuvka
- Jeden konec síťového spojení
- Deskriptor
- **Rozšíření abstrakce souboru**
  - **Běžné souborové operace** - read(2), write(2), close(2)
  - **Speciální socketové služby** - sendmsg(2), recvmsg(2), ...

Vytvoření socketu

socket(2)

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>

int socket(int domain, int type, int proto);
```

Vytvoří socket a vrátí jeho deskriptor.

domain - rodina adres - způsob komunikace přes socket. Odpovídá rodině protokolů. AF_UNIX, AF_INET, atd.

type - sémantika komunikace. Viz dále.

proto - protokol. Obvykle existuje pro každou kombinaci (domain, type) nejvýše jeden. Pak zde může být 0. Viz /etc/protocols.

Typy socketů

Položka `type` určuje chování socketu a jeho schopnosti.

- `SOCK_STREAM` – plně duplexní spolehlivý uspořádaný proud dat, případně podporuje i posílání dat mimo pořadí (out-of-band data).
- `SOCK_DGRAM` – datagramová služba.
- `SOCK_RAW` – přímý přístup na síťové zařízení. Povoleno jen superuživateli.
- `SOCK_SEQPACKET` – uspořádané spolehlivé duplexní spojení pro přenos paketů do jisté maximální délky. Může být požadováno načtení packetu jedním `read(2)` nebo podobnou službou.

Sockety jako roura

socketpair(2)

Dvojice socketů

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>

int socketpair(int domain, int type, int proto,
               int sd[2]);
```

- Nepojmenovaná dvojice propojených socketů.
- sd[0] a sd[1] jsou ekvivaletní.

Úkol:

Vysvětlete rozdíl mezi sd[0], sd[1] ze `socketpair(2)` a pd[0], pd[1] z `pipe(2)`.

 Příklad: /etc/protocols

```
ip    0    IP    # internet protocol
icmp  1    ICMP  # internet control message p.
igmp  2    IGMP  # internet group multicast p.
ggp   3    GGP   # gateway-gateway p.
tcp   6    TCP   # transmission control p.
pup   12   PUP   # PARC universal packet p.
udp   17   UDP   # user datagram p.
raw   255  RAW   # RAW IP interface
```

Tabulka protokolů

getprotoent(3), getprotoby*(2)

```
#include <netdb.h>
```

```
struct protoent *getprotoent();  
struct protoent *getprotobyname(char *name);  
struct protoent *getprotobynumber(int proto);  
void setprotoent(int stayopen);  
void endprotoent();
```

```
struct protoent {  
    char *p_name;  
    char **p_aliases;  
    int p_proto;  
}
```

Tabulka protokolů

- Funkce **nejsou reentrantní**
- Reentrantní verze: `getprotoent_r(3)`

Úkol:

Napište programy `getprotobyname` a `getprotobynumber`, které na standardní vstup vypíší číslo protokolu na základě jména a naopak.

Vzorová řešení programovacích úkolů

<http://www.fi.muni.cz/~kas/pv077/>

Adresace socketů

- Adresa socketu - „Jak se se socketem spojit?“
- Adresace - závisí na rodině protokolů.

struct sockaddr   Obecná adresa socketu

```
#include <sys/socket.h>

struct sockaddr {
    sa_family_t sa_family;
    char        sa_data[14];
};
```

Adresa socketu AF_UNIX

- Adresace cestou v souborovém systému

struct sockaddr_un

```
#include <sys/socket.h>
#include <sys/un.h>

struct sockaddr_un {
    sa_family_t  sun_family;
    char         sun_path[UNIX_PATH_MAX];
};
```


Speciality UNIXových socketů

- Zjištění práv protistrany
- Zasílání deskriptorů
- Abstraktní sockety

Adresa socketu AF_INET

- Adresace IPv4 adresou a portem

struct sockaddr_in

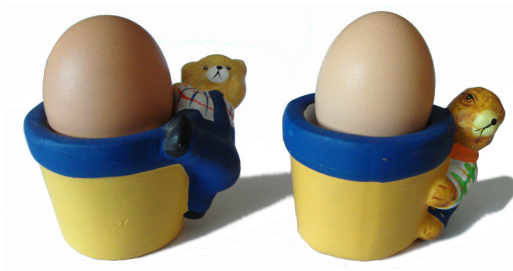
```
#include <sys/socket.h>
#include <netinet/in.h>

struct sockaddr_in {
    sa_family_t    sin_family;
    in_port_t      sin_port; /* net order */
    struct in_addr sin_addr;
};

struct in_addr {
    uint32_t s_addr; /* net order */
};
```

Síťový formát dat

- Komunikace mezi různými stroji – nutnost stanovit pořadí bajtů v 16-bitovém a 32-bitovém čísle.
- Síťový formát dat – big endian.
- Nativní formát dat
  - little-endian: ia32, ia64, x86-64, AXP, ARM
  - big-endian: SPARC, HP-PA, Power
  - Některé platformy: podpora obojí endianity (Power/PPC, MIPS).

Práce se síťovým formátem dat

ntohl(3)

Síťový formát dat

```
#include <arpa/inet.h>
```

```
uint32_t htonl(uint32_t hostl);
```

```
uint32_t ntohl(uint32_t netl);
```

```
uint16_t htons(uint16_t hosts);
```

```
uint16_t ntohs(uint16_t nets);
```

Adresa socketu AF_INET6

struct sockaddr_in6

```
#include <sys/socket.h>
#include <netinet/in.h>

struct sockaddr_in6 {
    sa_family_t    sin6_family;
    in_port_t      sin6_port; /* net order */
    uint32_t       sin6_flowinfo;
    struct in6_addr sin6_addr;
    uint32_t       sin6_scope_id;
};

struct in6_addr {
    unsigned char s6_addr[16];
};
```

Práce s IP adresami

inet_pton(3), inet_aton(3)

```
#include <sys/socket.h>
#include <netinet/in.h>
#include <arpa/inet.h>
```

```
int inet_pton(int af, char *cp, void *dst);
char *inet_ntop(int af, void *src, char *dst,
                socklen_t size);
```

```
int inet_aton(char *src, struct in_addr *dst);
char *inet_ntoa(struct in_addr in);
```

- `inet_pton(3)` - třetí parametr musí mít dost místa pro příslušnou strukturu.
- **Zastaralé:** `inet_addr(3)`.

Pojmenování socketu

bind(2)

Pojmenování socketu

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>
```

```
int bind(int fd, struct sockaddr *addr,
         int addrlen);
```

Přístupová práva k adresám:

- **AF_UNIX**: práva do adresáře.
- **AF_INET, AF_INET6**: privilegované porty (0-1023).

Upozornění:

Nezaměňovat privilegované a well-known porty!

Poznámky k bind(2)

- Všechna lokální rozhraní - INADDR_ANY.
- ... v IPv6 - globální proměnná in6addr_any, inicializátor IN6ADDR_ANY_INIT.
- Jen loopback v IPv6 - in6addr_loopback, IN6ADDR_LOOPBACK_INIT.
- Po uzavření socketu - nelze jistou dobu další bind(2) (čekání na FIN packety atd.). Flag SO_REUSEADDR.

Well-known porty

getservbyname(3)

Získání čísla služby

```
#include <netdb.h>

struct servent *getservbyname(char *name,
    char *proto);
struct servent *getservbyport(int port,
    char *proto);
void setservent(int stayopen);
struct servent *getservent();
void endservent();
```

Struktura `servent`

`struct servent`

```
struct servent {  
    char *s_name;  
    char **s_aliases;  
    int s_port;  
    char *s_proto;  
};
```


Příklad: Soubor /etc/services

```
discard      9/tcp      sink null
discard      9/udp      sink null
chargen      19/tcp     ttytst source
chargen      19/udp     ttytst source
ftp-data     20/tcp
ftp          21/tcp
fsp         21/udp     fspd
telnet      23/tcp
smtp        25/tcp     mail
time        37/tcp     timserver
```

Jména a adresy

- Jednomu jménu může být přiřazeno více adres.
- Jeden počítač (rozhraní, adresa) může mít více jmen.
- **Resolver** – mechanismus převodu jmen na IP adresy a naopak.

Převod jmen na IPv4 adresy

gethostbyname(3)

```
#include <netdb.h>
extern int h_errno;

struct hostent *gethostbyname(char *name);
struct hostent *gethostbyaddr(char *addr,
    int len, int type);
void sethostent(int stayopen);
struct hostent *gethostent();
void endhostent();
void herror(char *s);
```

Struktura hostent

struct hostent

```
struct hostent {  
    char *h_name;  
    char **h_aliases;  
    int    h_addrtype;  
    int    h_length;  
    char **h_addr_list;  
};
```


Příklad: Soubor /etc/hosts

```
127.0.0.1      localhost localhost.localdomain
147.251.50.60 pyrrha pyrrha.fi.muni.cz
```

Úkol:

Napište program, který pomocí `gethostbyname(3)` vypíše IP adresy a všechny aliasy k zadanému jménu.

Zjištění jména socketu

getsockname(2)

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>
```

```
int getsockname(int s, struct sockaddr *name,
                int *namelen);
```


Úkol:

Napište program, který zjistí, je-li na jeho standardním vstupu socket. Pokud ano, vypíše jeho adresu.

Napište program, který vytvoří pojmenovaný socket (AF_UNIX) a výše uvedenému programu jej předá jako standardní vstup.

Socket ve stavu LISTEN

listen(2)

Čekání na spojení

```
#include <sys/socket.h>
```

```
int listen(int sock, int backlog);
```

- `backlog` – max. počet příchozích spojení ve frontě. Další jsou odmítnuta s `ECONNREFUSED`.
- `listen(2)` lze volat pouze na sockety typu `SOCK_SEQPACKET` a `SOCK_STREAM`.

Příjem příchozího spojení

accept(2)

Přijetí spojení na socketu

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>

int accept(int sock, struct sockaddr *addr,
           int *addrlen);
```

- Přijme spojení, čekající ve frontě.
- Vrátí **nový** deskriptor, odpovídající tomuto spojení.
- Pouze pro SOCK_STREAM a SOCK_SEQPACKET.
- Neblokující accept(2): na poslouchacím socketu vrací select(2) připravenost pro čtení.
- **addr**: adresa druhého konce socketu.

TCP server

? Úkol:

Napište program `net read`, který dostane jako parametr jméno nebo číslo protokolu a jméno nebo číslo portu, otevře příslušný port a přijme na něm spojení.

Na standardní výstup vypíše adresu a port, ze které obdržel spojení, dále vše co přečte ze socketu a pak skončí.

Vyzkoušejte funkčnost příkazem `telnet stroj port`.

Žádost o vytvoření spojení

connect(2)

Navázání spojení

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>
```

```
int connect(int sock, struct sockaddr *server,
            int addrlen);
```


connect(2) a SOCK_DGRAM

Pro SOCK_DGRAM určuje, ze které adresy je ochoten socket přijímat data a na kterou adresu posílá data. Žádné další akce nejsou v nižších vrstvách protokolu provedeny.

TCP klient

? Úkol:

Napište program `netwrite`, který si otevře socket a spojí se protokolem TCP na zadanou adresu a port. Po ustavení spojení zapíše vše co přečte ze standardního vstupu do socketu a pak uzavře spojení.

Zrušení spojení

shutdown(2)

Zrušení spojení

```
#include <sys/socket.h>
```

```
int shutdown(int sock, int how);
```

Parametr `how` může být jedno z následujících:

- 0 následující operace čtení jsou zakázány.
- 1 následující operace zápisu jsou zakázány.
- 2 všechny následující I/O operace jsou zakázány.

Adresa protistrany spojení

getpeername(2)

```
#include <sys/socket.h>
```

```
int getpeername(int sock, struct sockaddr *name,  
                socklen_t *namelen);
```

- Není-li socket spojený, vrátí -1 a errno = ENOTCONN.

Nezávislost na síťovém protokolu

- `gethostbyname(3)` – vrací IPv4 adresy.
- Jak poznat z doménového jména IPv4 **nebo** IPv6 adresu?
- Jak mít aplikaci nezávislou na konkrétní `struct sockaddr_...`?
- Jak si ušetřit práci s `gethostbyname(3)`, `getprotobyname(3)` a `getservbyname(3)`?

Resolvování nezávislé na L3 protokolu

getaddrinfo(3)

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>
#include <netdb.h>

int getaddrinfo(const char *node,
               const char *service,
               const struct addrinfo *hints,
               struct addrinfo **result);
void freeaddrinfo(struct addrinfo *result);
const char *gai_strerror(int retval);
```

- **Reentrantní** – vrací dynamicky alokovanou strukturu.

Struktura addrinfo

struct addrinfo

```
struct addrinfo {
    int          ai_flags;
    int          ai_family;
    int          ai_socktype;
    int          ai_protocol;
    size_t       ai_addrlen;
    struct sockaddr *ai_addr;
    char         **ai_canonname;
    struct addrinfo *ai_next;
};
```

Poznámky ke getaddrinfo(3)

- Vrací zřetězený seznam struktur addrinfo.
- Pořadí prvků: RFC 3484.
- Místní preference: gai.conf(5).
- V parametru hints si lze upřesnit
  - rodinu protokolů (`ai_family` - může být i `AF_UNSPEC`)
  - typ socketu (`ai_socktype`)
  - protokol (`ai_protocol`)
  - další příznaky (`ai_flags`) - viz dále.

Příklad: Soubor /etc/gai.conf

```
label      ::1/128          0
label      ::/0           1
label      2002::/16     2
label      ::/96         3
label      ::ffff:0:0/96 4

precedence ::1/128      50
precedence ::/0         40
precedence 2002::/16   30
precedence ::/96       20
precedence ::ffff:0:0/96 10
```

Příznaky `ai_flags`

`AI_NUMERIC` - parametr `node` obsahuje adresu, nikoli DNS jméno.

`AI_NUMERICSERV` - položka `service` obsahuje číslo.

`AI_CANONNAME` - dohledat do `ai_canonname` oficiální jméno.

`AI_PASSIVE` - je-li `node` == NULL, dát do `ai_addr` nspecifikovanou adresu (`INADDR_ANY`), jinak zpětnovazebnou adresu.

`AI_ADDRCONFIG` - vrací rodinu protokolů podle toho, které protokoly jsou aktuálně na stroji konfigurované.

`AI_V4MAPPED` - je-li `ai_family` == `AF_INET6` a nenajde-li se žádná IPv6 adresa, vrací IPv4 adresy jako IPv6 mapované. Je-li navíc `AI_ALL`, vrací IPv4 jako v6-mapované vždy.

Využití `getaddrinfo(3)`

Úkol:

Napište program `getaddrinfo`, který zavolá funkci `getaddrinfo(3)` se zadaným jménem stroje a služby, a vypíše seznam vrácených struktur `addrinfo`.
Vyzkoušejte jeho funkci na jménech jako je `www.kame.net`.

I/O operace nad sockety

recv*(2)

Čtení ze socketu

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>

int recv(int s, void *msg, int len,
         unsigned flags);
int recvfrom(int s, void *msg, int len,
            unsigned flags, struct sockaddr *from,
            int *fromlen);
int recvmsg(int s, struct msghdr *msg,
            unsigned flags);
```

- `recv(2)` se používá obvykle nad spojenými sockety.

Příznaky pro recv* (2)

- `MSG_DONTWAIT`: neblokující operace.
- `MSG_OOB`: zpracování out-of-band dat.
- `MSG_PEEK`: přečtení dat bez vymazání ze vstupní fronty.
- `MSG_WAITALL`: načtení přesně len bajtů dat.

Struktura msghdr

struct msghdr

```
struct msghdr {  
    void            *msg_name;  
    unsigned        msg_namelen;  
    struct iovec    *msg_iov; /* viz readv(2) */  
    unsigned        msg_iovlen;  
    void            *msg_control;  
    unsigned        msg_controllen;  
    int             msg_flags;  
};
```

Řídící zprávy

struct cmsghdr

```
struct cmsghdr {
    socklen_t cmsg_len;    /* včetně hlavičky */
    int       cmsg_level; /* protokol */
    int       cmsg_type;
    /* unsigned char cmsg_data[]; */
};
```

Odesílání dat do socketu

send*(2)**Zaslání zprávy do socketu**

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>

int send(int s, void *msg, int len,
         unsigned flags);
int sendto(int s, void *msg, int len,
           unsigned flags, struct sockaddr *to,
           int tolen);
int sendmsg(int s, struct msghdr *msg,
            unsigned flags);
```

- `send(2)` funguje pouze na spojené sockety.
- Pokud je zpráva příliš dlouhá na atomický přenos, vrátí funkce chybu a `errno` nastaví na `EMSGSIZE`.

Příznaky pro send* (2)

- `MSG_OOB` - posílání out-of-band dat.
- `MSG_DONTROUTE` - pouze pro přímo připojené sítě.
- `MSG_DONTWAIT` - neblokující operace.
- `MSG_NOSIGNAL` - nesignalizuje SIGPIPE v případě chyby.

UDP klient a server

? Úkol:

Napište program `udpread`, který bude přijímat zprávy na zadaném UDP portu. Pro každou zprávu vypíše, odkud ji obdržel (IP adresu a port) a obsah zprávy.

? Úkol:

Napište program `udpwrite`, který otevře UDP socket a bude posílat řádky standardního vstupu na daný UDP port a danou IP adresu.

Parametry socketu

getsockopt(2), setsockopt(2)

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>
```

```
int getsockopt(int s, int level, int optname,
               void *optval, int *optlen);
int setsockopt(int s, int level, int optname,
               void *optval, int optlen);
```

- `level` je číslo protokolu (viz `getprotoent(3)`) nebo `SOL_SOCKET`.
- Viz `ip(7)`, `ipv6(7)`, `tcp(7)`, `udp(7)`, `socket(7)`.

Parametry pro SOL_SOCKET - I.

- **SO_DEBUG** - nastaví zapisování ladící informace (superuser).
- **SO_REUSEADDR** - povolí nové použití lokální adresy při `bind(2)`.
- **SO_KEEPALIVE** - povolí posílání keep-alive packetů.
- **SO_DONTROUTE** - obchází směrování pro odcházející zprávy.
- **SO_LINGER** - nastavuje chování při uzavírání socketu.
- **SO_BROADCAST** - získání práv na posílání broadcast packetů (může pouze superuživatel).
- **SO_OOBINLINE** - OOB data jsou čtena v normální datové frontě.
- **SO_SNDBUF, SO_RCVBUF** - nastavení velikosti čtecího a zápisového bufferu.

Parametry pro SOL_SOCKET - II.

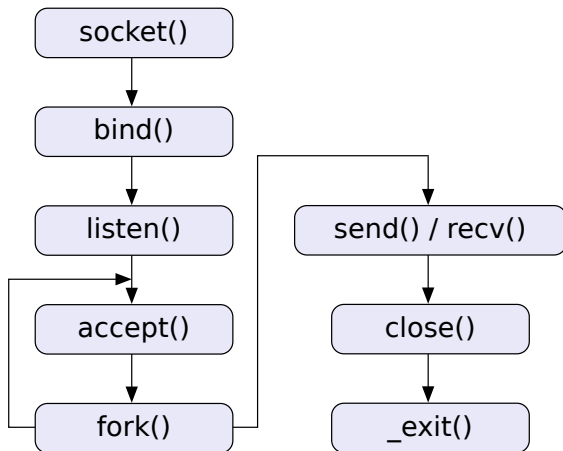
- **SO_SNDLOWAT** - low-water mark pro posílání dat.
- **SO_RCVLOWAT** - low-water mark pro čtení dat.
- **SO_SNDTIMEO** - timeout pro výstupní operace.
Maximální doba, po kterou je proces blokován ve službě jádra send(2).
- **SO_RCVTIMEO** - timeout pro vstupní operace.
- **SO_TYPE** - vrací typ socketu (například SOCK_STREAM).
- **SO_ERROR** - zkoumá, došlo-li na socketu k chybě.

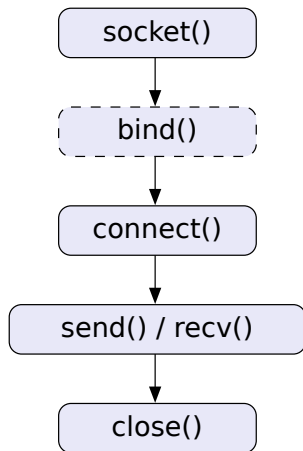
TCP/IP aplikace

- Klient-server přístup.
- **Jednoprocesový server** - vše v jednom procesu; I/O operace multiplexovány pomocí `select(2)` nebo `poll(2)` nebo přes asynchronní I/O.
- **Víceprocesový server** - hlavní proces obvykle pouze přijme spojení přes `accept(2)`, předá potomkovi k vyřízení. Na každého klienta je jeden proces na serveru.
- **Stavový server** - výsledek předchozích operací ovlivňuje následující operace (FTP - změna adresáře).
- **Bezstavový server** - nezáleží na zopakování požadavku (NFS).

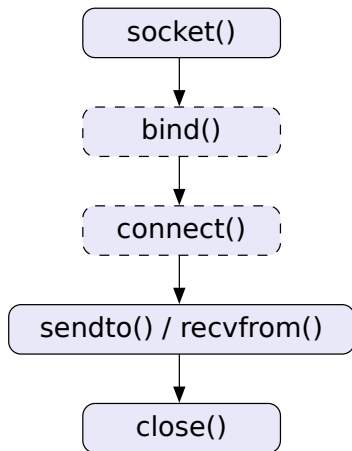
Schéma TCP serveru

Schéma TCP klienta

Schéma UDP aplikace

Konfigurace sítě

- Přidělení jména stroje.
- Přidělení IP adresy na interface.
- Směrovací tabulky.
  - Statické versus dynamické směrování.

Nastavení jména stroje

hostname(1)

Jméno stroje

```
# hostname jméno  
$ hostname
```

- Jméno může být FQDN nebo jen jméno bez domény (SysV).

gethostname(2)

```
#include <unistd.h>  
  
int gethostname(char *name, size_t len);  
int sethostname(const char *name, size_t len);
```

Informace o operačním systému

uname(1)

Jméno systému

```
$ uname [-snrvma]
```

- m - machine (hardware) type.
- n - node name (host name).
- r - operating system release.
- s - operating system name.
- v - operating system version.
- a - all of the above.

Konfigurace síťového rozhraní

ifconfig(8)

```
$ ifconfig [interface|-a]
# ifconfig interface options ...
```

Příklad: ifconfig eth0


```
eth0 Link encap:Ether HWaddr 00:24:1D:71:A7:7A
inet addr:147.251.48.204 Bcast:147.251.48.255\
Mask:255.255.255.0
inet6 addr: 2001:718:801:230::cc/64 Scope:Glob
inet6 addr: fe80::224:1dff:fe71:a77a/64 \
Scope:Link
UP BROADCAST RUNNING MULTICAST MTU:1500 Metric:1
RX packets:114326910 errors:0 dropped:0 ...
...
```


Parametry pro `ifconfig(8)` - I.

`up` - aktivace rozhraní. Implicitně pokud se specifikuje nová adresa.

`down` - deaktivace rozhraní.

`address` *adresa* (nebo jen *adresa*) - nastavuje adresu rozhraní.

`[-]arp` - zapíná/vypíná použití ARP nad daným rozhraním.

`[-]allmulti` - rozhraní přijímá všechny multicast packety na dané síti.

`[-]promisc` - přijímá všechny packety na dané síti.

`metric` *N* - metrika rozhraní. Používá se pro směrovací protokoly.

Parametry pro `ifconfig(8)` - II.

`mtu` *N* - Maximum Transfer Unit.

`dstaddr` *adresa* (nebo `pointopoint` *adresa*) - cílová adresa pro point-to-point rozhraní.

`netmask` *netmask* - síťová maska rozhraní.

`[-]broadcast` [*adresa*] - nastavuje adresu pro všesměrové vysílání.

`hw` *hw-adresa* - nastavení hardwarové adresy, pokud to daný interface podporuje.

`multicast` - nastavuje multicast flag pro dané rozhraní (implicitně je nastaven na zařízeních, které toto podporují).

Příklad: Konfigurace síťového rozhraní

```
# ifconfig lo 127.0.0.1 netmask 255.0.0.0

# ifconfig eth0 147.251.50.60 \  
  netmask 255.255.255.0 broadcast 147.251.50.255

# ifconfig ppp0 down
```

Směrovací tabulka

- Adresování na základě sítě – adresa sítě, maska (adresní prefix).
- **Položky:** adresní prefix, adresa routeru nebo jméno rozhraní, metrika.

route(8)

Práce s IP směrovací tabulkou

```
$ route [-n]
# route add|del [-net|-host] target \
  [metric metric] [dev interface]
```

- Síť default je totéž co 0.0.0.0/0.
- Směřuje se podle nejdelšího prefixu a pak podle metriky.
- Program ifconfig(8) přidává automaticky cestu k lokálně připojené síti.

Příklad: Směrovací tabulka

```
# route add 127.0.0.2 dev lo

# route add -net 147.251.48.0 \  
    netmask 255.255.255.0 gw 147.251.1.13

# route add default gw 147.251.48.14
```

Směrovací protokoly

- Dynamická modifikace směrovacích tabulek.
- Tolerantnost k výpadku sítě.
- Zamezení vzniku směrovacích kruhů.
- Rozdělení zátěže.

Druhy směrovacích protokolů

Link-state protokol

- Routery si posílají informace o svých **sousedech**.
- Každý konstruuje **mapu sítě**.
- Každý počítá **nejkratší cesty** v mapě (Dijkstra).

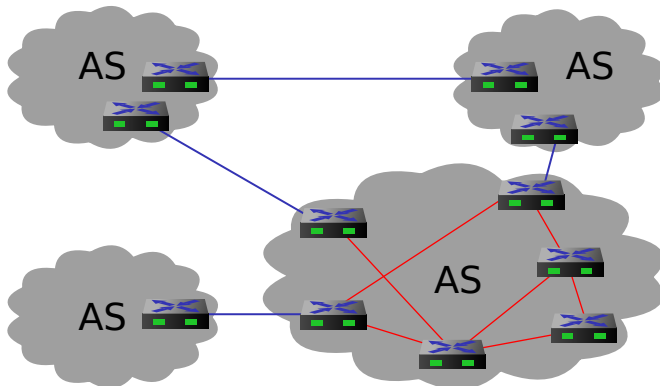

Distance-vector protocol

- Routery si posílají svoje **směrovací tabulky** s **metrikami**.
- Každý vybírá cestu s **nejnižší metrikou** (Bellman-Ford).

Směrování v Internetu

- **Autonomní systémy** - síť jednotlivých poskytovatelů.
- **Vnitřní a vnější směrování** - v rámci nebo přes hranice AS.

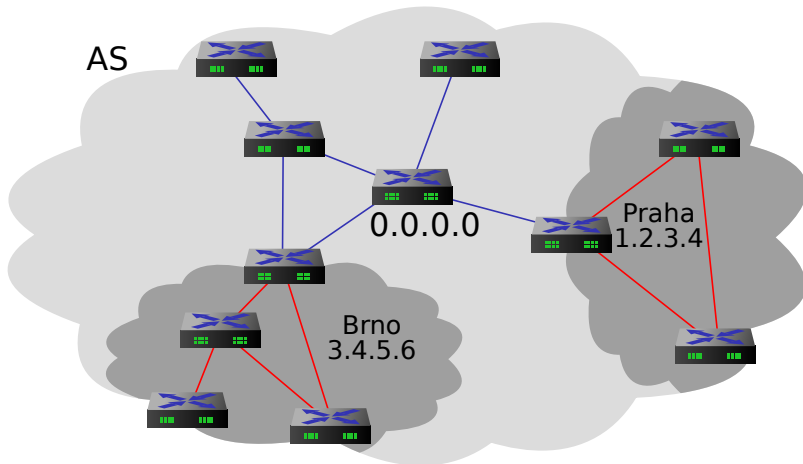

Směrovací protokoly

- **RIP** – DV protokol. Trigger update. Maximální průměr sítě 16 uzlů.
- **RIPv2** – odstraňuje některé nevýhody RIPu.
- **OSPF** – LS protokol. Open shortest paths first. Oblasti. Autentizace.
- **BGP** – DV protokol. Border gateway protocol. Externí směrovací protokol.
- **IS-IS** – LS protokol. Zvlášť topologie a zvlášť prefixy různých L3 protokolů.

OSPF oblasti

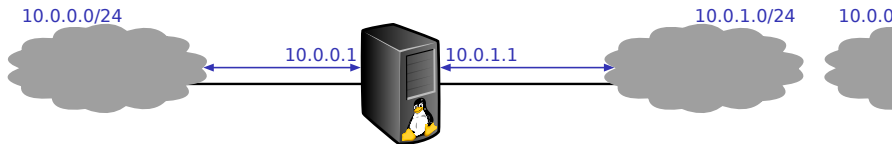
Směrovací protokoly v UNIXu

- **RouteD** – RIP.
- **GateD** – www.gated.org .
- **Zebra, Quagga** – www.quagga.net – GPL, portabilní, včetně IPv6.
- **BIRD** – bird.network.cz .

Policy routing

- **Policy routing** – směrování podle jiného klíče, než je adresní prefix (například podle zdrojové adresy, TOS, atd.)
- **Linux** – ovládání programem `ip(8)` – nahrazuje `ifconfig(8)`, `route(8)` a několik dalších.

📄 Příklad: Použití policy routingu

Routing engine v Linuxu

- **Routing cache** – indexováno podle rozhraní, TOS, zdrojové a cílové IP adresy (žádné položky 4. vrstvy).
- **Směrovací tabulky** – více než jedna směrovací tabulka v jádře; předdefinované tabulky `local` a `main`.
- **Pravidla** – priorita, popis packet, akce.
- **Levá strana pravidla** – zdrojový prefix, cílový prefix, TOS, fwmark, zařízení.
- **Pravá strana** – číslo tabulky, nebo jedno z `prohibit`, `blackhole`, `unreachable`, dále zdrojový a cílový realm (doména).
- **Cílová doména (realm)** může být nastavena i směrovací tabulkou.

Informace o nastavení sítě

netstat(8)

```
$ netstat [-vncuri]
```

Bez parametrů vypíše seznam otevřených socketů.
Možné parametry:

- v podrobnější výpis.
- n číselný výpis bez převodu na doménová jména.
- c periodický výpis podobně jako u top(1).
- t TCP sockety.
- u UDP sockety.
- r vypíše směrovací tabulku jádra.
- i vypíše seznam všech síťových rozhraní.

 Příklad: netstat (8)

```
$ netstat -rn
```

Destination	Gateway	Mask	Flg	Iface
147.251.48.18	0.0.0.0	32	UH	eth0
147.251.48.0	0.0.0.0	24	U	eth0
127.0.0.0	0.0.0.0	8	U	lo
0.0.0.0	147.251.48.14	0	UG	eth0

Výpis síťových packetů

tcpdump (8)

```
# tcpdump [-exnp] [-c count]  
          [-i interface] expression
```

- n nepřevádí adresy na doménová jména.
- x podrobnější výpis.
- e vypisuje také hlavičky linkové úrovně (například MAC adresy).
- p nepřepne rozhraní do promiskuitního režimu.
- c *count* vypíše prvních *count* packetů.
- i *interface* jiné než implicitní rozhraní.

 Příklad: tcpdump (8)

```
# tcpdump -i eth0 -p port domain
tcpdump: verbose output suppressed, \
  use -v or -vv for full protocol decode
listening on eth0, link-type EN10MB (Ethernet), \
  capture size 65535 bytes
15:15:33.277318 IP calypso.fi.muni.cz.36075 \
  > ares.fi.muni.cz.domain: 5129+ A? \
  aisa.fi.muni.cz. (33)
15:15:33.280797 IP ares.fi.muni.cz.domain \
  > calypso.fi.muni.cz.36075: 5129 1/3/2 A\
  147.251.48.1 (132)
```

Program ping(8)

ping(8)

ICMP Echo Request

```
# ping [-nfqR] [-c count] [-s size] host
```

- n nepřevádí IP adresy na doménová jména.
- f flood ping.
- q bez výstupu o jednotlivých packetech.
- R record route.

 Příklad: ping(8)

```
$ ping -c 2 pyrrha.fi.muni.cz
PING pyrrha.fi.muni.cz (147.251.50.60):
 56 data bytes
64 bytes from 147.251.50.60: icmp_seq=0
  ttl=57 time=318.2 ms
64 bytes from 147.251.50.60: icmp_seq=1
  ttl=57 time=535.2 ms
- pyrrha.fi.muni.cz ping statistics -
2 pkts transmitted, 2 pkts received, 0% pkt loss
round-trip min/avg/max = 261.4/371.6/535.2 ms
```

IP nad Ethernetem

arp(8)

Manipulace s ARP tabulkou

```
$ arp -a
# arp -d ipaddr
# arp -s ipaddr hwaddr [netmask netmask] \
    [pub|temp]
```

Příklad: ARP tabulka

```
$ arp -a
pyrrha.fi.muni.cz (147.251.48.140) \
    at 00:e0:81:45:90:e2 [ether] on eth0
anxur.fi.muni.cz (147.251.48.3) \
    at 18:a9:05:e9:3b:10 [ether] on eth0
? (10.0.0.11) at 00:16:3e:01:12:34 [ether] \
    on brvm
```

IP nad sériovou linkou

- **Sériový přenos** – přenos dat po jednom vodiči, bity jdou za sebou (v sérii).
- **Modem** – modulátor/demodulátor. Přenos digitálních dat po analogových vodičích.
- **Asynchronní přenos** – mezi počítačem a modemem: RS-232C, RS-422; mezi modemy: V.34, V.32bis. Vysílající může začít vysílat v kterémkoli okamžiku.
- **Synchronní přenos** – mezi počítačem a modemem: V.35, X.21, V.24; Vysílající musí začít vysílat ve stanoveném okamžiku. Externí časopvací informace.
- **Linková disciplína** – způsob přenosu po lince (například interpretace speciálních znaků – BackSpace, Ctrl-C a podobně). TTY vrstva v jádře.

Sériové linky v UNIXu

stty(1)

Nastavení terminálové linky

```
$ stty [-a] [-g] [setting]
```

Bez parametrů vypíše některé informace o lince a linkové disciplíně.

- a Vypíše všechny informace o lince a linkové disciplíně.
- g Vypíše informace ve formátu, který může být použit jako parametr pro další stty(1).

číslo - nastavuje rychlost linky.

csčíslice - počet datových bitů. Povolené hodnoty jsou 5, 6, 7 a 8.

[-]istrip - ořezávání nejvyššího bitu na vstupu.

Další parametry stty(1)

`[-]crtstcts` - hardware flow control.

`[-]raw` - neupravovaná linková disciplína.

`[-]cooked` - upravovaná (standardní) linková disciplína.

`intr znak` - přerušení (SIGINT) - implicitně DEL (Ctrl-?)
nebo Ctrl-C.

`quit znak` - přerušení (SIGQUIT) - implicitně Ctrl-\`.`

`erase znak` - vymazání znaku - implicitně DEL nebo Ctrl-H, jinak též BackSpace.

`kill znak` - smazání řádku - implicitně @ nebo Ctrl-U.

Protokol SLIP

- Serial Line IP
- Protokol pro přenos IP datagramů nad sériovou linkou.
- CSLIP – Van Jacobsonova komprese IP hlaviček.
- Minimální možnosti konfigurace.
- Doporučuje se nepoužívat.

Point-to-point protocol

- Přenos datagramů po sériových linkách.
- Protokol je symetrický - není role master a slave (neexistuje PPP server a klient).
- IP, IPX, IPv6 a další L3 protokoly.
- Komprese paketů, šifrování a další transformace.
- Van Jacobsonova komprese IP hlaviček.
- Většina vlastností protokolu (escape znaky, atd.) je vyjednána při začátku spojení.
- Link Control Protocol (LCP) - vyjednávání o parametrech spojení.
- IP Control Protocol (IPCP) - vyjednávání o IP spojení.
- Autentizace - PAP, CHAP.

Další sériové protokoly

Cisco HDLC

- Synchronní protokol
- Framing - HDLC (linefill, kódování 5 z 6, křídlové značky).
- Keepalive packets
- Dotaz na adresu - varianta ARP.

Další přenosové protokoly

- Synchronní PPP - PPP zapouzdřené v HDLC rámcích.
- PPP over Ethernet - PPP zapouzdřené v ethernetových rámcích, modem se chová podobně jako ethernetový bridge.

Jména a adresy

- IP adresy – těžko zapamatovatelné.
- Jména počítačů.
- **Dříve:** soubor `hosts.txt` distribuovaný přes InterNIC (mechanismus stále používaný – `/etc/hosts`).
- Centrální registrace jmen počítačů.
- Těžkopádné – nutnost rozdělení pravomoci přidělování jmen.

Vznik DNS

- Hierarchický systém jmen a adres.
- Systém domén, tečková notace *doménové adresy* (pyrrha.fi.muni.cz).
- **FQDN** - řetězec jmen oddělených tečkami.
- **Doména** - samostatný jmenný prostor.
- **Subdoména** - další jmenný prostor uvnitř domény.
- **Delegace autority** spravovat subdoménu.
- **Kořenová doména** - značí se tečkou (.).

Co může obsahovat doménové jméno?

- Písmena (a - z bez rozlišení velikosti)
- Číslice (0 - 9)
- Pomlčka (-)
- Nic jiného (RFC 1034).

Domain Name System

- **Definice** - RFC 1033-1035.
- RFC 1912 - Common DNS Operational and Configuration Errors.
- **BIND** - referenční implementace DNS (démon `named(8)`)
- Name Server Operations Guide for BIND (v distribuci BINDu).

Nameservery

- **Autoritativní nameserver** pro doménu – data o doméně ví „přímo“.
- **Cache-only nameserver** – není autoritativní pro žádnou doménu, slouží pouze k přeposílání dotazů.

Autoritativní nameservery - delegace

- **Registrovaný nameserver** - na něj jsou delegována práva spravovat subdoménu.
- **Neregistrovaný nameserver** - není odkaz z nadřazené domény, přesto zná informace o své doméně.

Autoritativní nameservery - data

- **Primární nameserver** pro určitou doménu (zónu) - informace má uloženy obvykle v souboru.
- **Sekundární nameserver** pro určitou doménu - data o této zóně si stahuje periodicky z primárního nebo nadřazeného sekundárního nameserveru této zóny.

Kořenové nameservery

- nameservery pro doménu „.“
- v Internetu mají doménové jméno pod ROOT-SERVERS.NET.
- seznam je zveřejňován spolu s jejich IP adresami na ftp.internic.net.
- **Interní kořenový nameserver** – kořenový nameserver v síti s protokolem TCP/IP, která není připojena do Internetu.

Zpracování DNS dotazů

- Nameserver ví, koho se ptát, když on sám neví
  - *forwarders* (například DNS servery poskytovatele připojení)
  - nebo zná kořenové nameservery.
- **Rekurzivní chování** – DNS server přeposílá dotazy sám.
- **Iterativní chování** – DNS server vrací „nevím, ale zeptejte se támhle“.

Data v DNS

- **Dopředné mapování** – převod jména na IP adresu.
- **Reverzní mapování** – převod IP adres na jména.
- **Služební data** – adresy nameserverů, delegace subdomény, metadata domény, atd.
- **Další údaje** – textové popisy, adresy služeb, směrování pošty, zeměpisné souřadnice, aliasy, atd.

Reverzní mapování

- Reverzní dotaz – dohledání FQDN na základě IP adresy.
- DNS – **překlad FQDN na nějaká data** (adresa, souřadnice, ...).
- ... možná i na jiné FQDN?
- Jak udělat z IP adresy FQDN?

IPv4

- pseudodoména `in-addr.arpa`.
- subdomény po bajtech IPv4 adresy (od nejvýznamnějšího).
- Příklad: `147.251.48.14` → `14.48.251.147.in-addr.arpa`.

Reverzní DNS v IPv6

- Analogické k IPv4.
- Pseudodoména `ip6.arpa`.
- Subdomény po půlbajtech (od nejvýznamnějšího).

Příklad: Záznam v `ip6.arpa`

```
fec0::1 →  
1.0.0.0. ... 24× 0 ... .0.c.e.f.ip6.arpa.
```

Konfigurace BINDu

named(8)

Domain Name Server

```
# named [-d debuglevel] [-p port[/localport]] \  
        [-c configfile] [-u user] [-g group] \  
        [-t rootdir]
```

- Konfigurační soubor: /etc/named.conf
- Nespouštět pod rootem (použít -u a -g)
- Použít chroot (-t) nebo SELinux.

Signály pro named (8)

SIGHUP – způsobí znovunačtení konfigurace

SIGINT – uloží aktuální databázi a cache do souboru `/var/tmp/named_dump.db`.

SIGUSR1 – Zvýší *debuglevel* o jedničku.

SIGUSR2 – Vypne ladění (*debuglevel* 0).

Viz též `rndc(8)`.

Příklad: Soubor named.conf

```
options {
    directory "/var/named";
    forwarders {
        147.251.48.3; 147.251.4.33;
        3ffe:ffff::1;
    };
    forward only;
};
zone "." {
    type hint;
    file "named.root";
};
```


Příklad: named.conf - pokračování

```
zone "fi.muni.cz" {
    type master;
    file "master/fi.muni.cz";
    also-notify {
        147.251.48.140;
        3ffe:ffff::1;
    };
    allow-transfer { any; };
};
zone "muni.cz" {
    type slave;
    file "slave/muni.cz";
    masters { 147.251.4.33; };
    allow-transfer { any; };
};
```

Příklad: named.conf - pokračování

```
zone "48.251.147.in-addr.arpa" {  
    type master;  
    file "master/147.251.48";  
    also-notify { 147.251.48.140; };  
};  
zone "f.f.f.f.e.f.f.3.ip6.arpa" {  
    type master;  
    file "master/3.f.f.e.f.f.f.f";  
    also-notify { 3ffe:ffff::1; };  
};
```

 Příklad: Dopředný překlad

Příklad souboru `master/fi.muni.cz:`

```
$TTL 1D
```

```
@          IN SOA  anxur.fi.muni.cz. \
          postmaster.fi.muni.cz. (
          2010041701  ; Serial
          3H          ; Refresh
          15M         ; Retry
          2W          ; Expire
          1D          ; Min/neg TTL
```

```
          ...
          IN NS   anxur
          IN NS   aisa
          IN MX   50 relay.muni.cz.
          IN MX   100 relay
          IN TXT  "Faculty of Informatics"
```

📄 Příklad: Zóna fi.muni.cz - pokračování

```
ns          IN CNAME anxur
ftp         IN CNAME odysseus
news       IN CNAME nimloth.ics.muni.cz.
time       IN CNAME pyrrha
relay      IN A      147.251.48.3
anxur      IN A      147.251.48.3
           IN HINFO "Big Iron" "Linux"
           IN TXT   "Umisteni: Dolni sal"
calypso    IN A      147.251.50.61
           IN AAAA  3ffe:ffff::3d
           IN HINFO "PC" "Linux"
           IN TXT   "Umisteni: Jan Kasprzak"
           IN MX   50 relay.muni.cz.
           IN MX   100 relay
```

Příklad: Root cache - named.root

```
; formerly NS.INTERNIC.NET
.           3600000 IN NS  A.ROOT-SERVERS.NET.
A.ROOT-SERVERS.NET. 3600000 IN A   198.41.0.4
; formerly NS1.ISI.EDU
.           3600000 IN NS  B.ROOT-SERVERS.NET.
B.ROOT-SERVERS.NET. 3600000 IN A   128.9.0.107
; formerly C.PSI.NET
.           3600000 IN NS  C.ROOT-SERVERS.NET.
C.ROOT-SERVERS.NET. 3600000 IN A   192.33.4.12
; formerly TERP.UMD.EDU
.           3600000 IN NS  D.ROOT-SERVERS.NET.
...
```


Příklad: Reverzní mapování IPv4

```
$TTL 1D
48.251.147.in-addr.arpa. IN SOA anxur.fi.muni.cz.\
                           postmaster.fi.muni.cz. (
                           2001041700 ; Serial
                           3H          ; Refresh
                           15m         ; Retry
                           2W          ; Expire
                           1D          ; Minimum
                           IN NS      anxur.fi.muni.cz.
                           IN NS      aisa.fi.muni.cz.
1      IN PTR      aisa.fi.muni.cz.
3      IN PTR      anxur.fi.muni.cz.
      IN PTR      relay.fi.muni.cz.
5      IN PTR      thetis.fi.muni.cz.
...

```

📄 Příklad: Reverzní maopvání IPv6

```
$TTL 1D
f.f.f.f.e.f.f.3.ip6.arpa. IN SOA \
                                anxur.fi.muni.cz.\
                                postmaster.fi.muni.cz. (
                                2001041700 ; Serial
                                3H          ; Refresh
                                15m        ; Retry
                                2W         ; Expire
                                1D        ) ; Minimum
                                IN NS     anxur.fi.muni.cz.
                                IN NS     aisa.fi.muni.cz.
d.3.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0.0 \
    IN PTR  calypso.fi.muni.cz.
...

```

Další typy DNS záznamů

- **SRV** – server služby pro doménu
  - `_kerberos._udp IN SRV 0 0 88 thetis`
- **LOC** – zeměpisné souřadnice
  - `aisa IN LOC 49 12 35.943 N \
16 35 56.099 E \
215 1 1 1`
- **SSHFP** – otisk veřejného SSH klíče
  - `aisa IN SSHFP 2 1 123456789ab...890`

Konfigurace DNS klienta

- Resolvovací mechanismy – např. přes NSswitch.
- DNS servery: `/etc/resolv.conf`
- Seznam nejvýše čtyř nameserverů (má vliv na velikost timeoutu).

Příklad: Soubor resolv.conf

```
domain fi.muni.cz          nebo:
search fi.muni.cz ics.muni.cz muni.cz
nameserver 147.251.48.14
nameserver 147.251.4.33
```

Další služby sítě

- TCP *server*y - podobný mechanismus činnosti.
- Smyčka `socket()`, `bind()`, `listen()`, `accept()`.
- Implementace protokolu - až po přijetí spojení.
- Rozdělení na dvě části:
  - *servlet* - očekává již spojený socket na standardním vstupu/výstupu
  - *super server* - program, který čeká na více portech a akceptuje spojení.

Démon inetd

- Program `inetd(8)`
- Spravuje TCP a UDP služby.
- Spouští servlety.
- Interní servlety pro malé služby.
- Menší nároky na systémové prostředky.
- Konfigurační soubor `/etc/inetd.conf`

 Příklad: inetd.conf

```
echo      stream tcp    nowait  root  internal
echo      dgram  udp      wait   root  internal
discard  stream tcp    nowait  root  internal
discard  dgram  udp      wait   root  internal
daytime  stream tcp    nowait  root  internal
daytime  dgram  udp      wait   root  internal
chargen  stream tcp    nowait  root  internal
chargen  dgram  udp      wait   root  internal
ftp       stream tcp    nowait  root  \
        /usr/sbin/in.ftpd in.ftpd -la
telnet    stream tcp    nowait  root  \
        /usr/sbin/in.telnetd in.telnetd
```

Alternativy inetd

`xinetd` - větší možnosti konfigurace, omezení přístupu, nastavení priorit, IPv6, atd.

`tcpserver` - samostatný program na spouštění servletů. Pro každou službu musí běžet jeden.

Příklad: Konfigurace xinetd(8)

```
service rsync
{
    disable           = yes
    flags             = IPv6
    socket_type       = stream
    wait              = no
    user              = root
    server            = /usr/bin/rsync
    server_args       = --daemon
    log_on_failure    += USERID
}
```

TCP wrapper

- Omezení použití TCP služeb podle IP adres/domén.
- **Aktivní bezpečnost** – autorizace, ale i reakce.
- Implementace:
  - knihovna `libwrap.a` – `hosts_access(3)`,
  - `wrapper` pro servlety z `inetd(8)` – program `tcpd(8)`.

Příklad: Použití tcpd(8)

```
/usr/sbin/tcpd in.telnetd
```

Otázka:

Jaký je problém s povolením přístupu z určité DNS domény?

Konfigurace TCP wrapperu

- Soubory `hosts.allow` a `hosts.deny`
- Dokumentace - `hosts_access(5)` a `hosts_options(5)`.

Příklad: /etc/hosts.allow

```
ALL: 127.0.0.1 [:::1]/128
sshd: .fi.muni.cz : rfc931
in.telnetd : .evil.domain : spawn \
    (safe_finger -l @%h \
    | mail -s 'telnet probe' root) &
```

Příklad: /etc/hosts.deny

```
ALL: ALL@ALL
```

Protokol ident

- Zjištění jména uživatele k existujícímu TCP spojení.
- Pro audit, nikoliv pro autentizaci.
- Na dotaz se nesmí reagovat jinak než odpovědí!
- `identd(8)`
- Šifrování - zamezení úniku informací
  - neposílá se jméno uživatele, ale zašifrovaná data.
  - rozšifrovat může pouze administrátor původního serveru.
- TCP wrapper - implementuje ident klienta.

Příklad: Zalogovaná ident odpověď

```
Apr 29 19:10:44 nymfe15 sshd[18038]: \  
refused connect from \  
sheldon.cooper@pc13.physics.caltech.edu
```

Protokol telnet

- Emulace terminálové linkové disciplíny.
- **Server** – démon telnetd(8) – má podobnou funkci jako getty(8) pro sériové linky.
- **Pseudoterminál** – zařízení podobné rouři, nad kterým je možno použít terminálovou linkovou disciplínu.
- **Autentizace**: jméno/heslo
  - jde v síti **nezašifrovaně**
  - existuje telnet s autentizací Kerberos.
- **Telnet klient**
  - Pod UN*Xem běžný TCP klient,
  - pod jinými systémy má v sobě obvykle emulátor terminálu.
  - Umí i spojení na port bez protokolu telnet.

R-slужby

- `rlogin(1)`, `rcp(1)` a `rsh(1)`.
- Autentizace
  - `rlogin(1)` - jméno a heslo nebo `rhosts`,
  - ostatní služby jen `rhosts`.

Autentizace v r-slужbách

`$HOME/.rhosts` - jméno uživatele a stroje.

`/etc/hosts.equiv` - počítače s ekvivalentně pojmenovanými uživateli.

Otázka:

Jak `rlogind(8)` pozná, že mu vzdálený `rlogin(1)` sděluje správné jméno uživatele?

Vzdálené přihlášení a bezpečnost

- `telnet` - heslo jde po síti v otevřené podobě; možnost odposlechu hesla.
- `rlogin` - ověřování na základě IP adresy; důvěřuje vzdálenému počítači při zjišťování jména uživatele.
- `IP spoofing` - přesměrování/podvržení IP adresy.
- `DNS spoofing`
- *man in the middle attack* - např únos TCP spojení.

Secure shell - principy činnosti

- Komunikace mezi nad **nedůvěryhodnou sítí**.
- **Ověřování totožnosti** klienta i serveru.
- **Server** - program sshd(8).
- **Klient** - program ssh(1). Funkce obdobná jako u rlogin(1) a rsh(1).
- **Implementace** - OpenSSH, SSH.com, Dropbear, Putty, ...

SSH verze 1

- **Host key** – pár RSA klíčů daného počítače. Ověřování pravosti stroje a znemožnění man in the middle útoků.
- **Server key** – pár RSA klíčů sshd(8). Nikam se neukládá, periodicky se generuje znovu.
- **Server** pošle klientovi veřejný klíč stroje a serveru. Dále server posílá seznam šifer, které podporuje.
- **Klient** ověří, jestli se nezměnil veřejný klíč stroje.
- **Klient** vygeneruje 256-bitové náhodné číslo, zašifruje je pomocí obou klíčů, vybere šifru a vše pošle je serveru.
- **Další spojení** – zašifrováno konvenčním algoritmem (DES, IDEA, 3DES, ARCFOUR) s tímto až 256-bitovým klíčem.

SSH verze 2

- Nový protokol - nekompatibilní s verzí 1.
- Host key - může být RSA nebo DSA.
- Server key - zde není. Dohoda nad klíčem pro symetrickou šifru algoritmem Diffie-Hellman.
- Zabezpečení integrity - HMAC-MD5 nebo HMAC-SHA1.

SSH - autentizace klienta

- Nastavitelné metody autentizace.
- **.rhosts autentizace** - stejná jako u r-slужeb. Implicitně zakázané. V SSH2 není.
- **.rhosts + RSA ověření stroje**.
- **Jméno + heslo** - podobné jako u telnet(1), ale heslo jde po síti v zašifrované podobě.
- **RSA autentizace** - ověření pravosti uživatele pomocí jeho RSA klíče (možnost spolupráce s čipovou kartou). V SSH2 možno i jiné typy asymetrických klíčů (DSA).
- **Další možnosti** - obecný protokol challenge-response (jen v SSH2).

Další vlastnosti SSH

- **Po ověření přístupových práv** – klient zašle příkaz, který se má vykonat a další parametry (alokace pseudoterminálu a podobně).
- **Virtuální kanály** – např. zvlášť `stdout` a `stderr`.
- **Forwardování portů** – šifrované TCP spojení mezi dvěma porty na dvou strojích.
- **Forwardování X11 spojení** – výměna `.Xauthority`, další „lokální“ X server, forwardování akcí na vzdálený server šifrovaným kanálem.
- **SSH agent** – funguje podobně jako čipová karta. Uživatel nemusí znovu zadávat passphrase svého asymetrického klíče.
- **Agent forwarding** – `ssh(1)`, který je vyvolaný ze vzdáleného spojení, může mít přístup ke klíčům lokálního agenta.

Nevýhody SSH

- Snížení propustnosti – šifrování je pomalé (X11, remote backup).
- Nemožnost rozumného použití u X-terminálu nebo NC.
- Existence `sshd(8)` v systému – server nelze spouštět přes `inetd(8)` z důvodu nutnosti generování RSA páru klíčů při každém startu.
- Komplikovaná implementace – v historii několik bezpečnostních děr.
- Generátor náhodných čísel

File Transfer Protocol

- Protokol pro přenos souborů
- Možnost přenosu i mezi dvěma vzdálenými počítači.
- Řídící spojení - 21/tcp, iniciováno klientem.
- Datové spojení - zdrojový port (obvykle) 20/tcp, iniciováno serverem.
- Pasivní FTP - i datové spojení otevírá klient na server. Někdy lepší průchod přes proxy-servery a firewally.
- Anonymní FTP - obvykle přihlášení na dohodnutý účet ftp nebo anonymous. Povoluje se pouze čtení určitého podstromu (a FTP-démon pro tento strom zavolá chroot(2)).

Otázka:

Proč má FTP problém s překladem adres?

FTP servery

- **WU-FTPD** – Washington University, nejstarší. Podporuje anonymní i neanonymní FTP, třídy uživatelů, atd.
- **ProFTPD** – virtuální FTP servery, konfigurace podobná HTTP serveru Apache, modularita, IPv6.
- **PureFTPD** – původně z Troll Tech FTPd, jednoduchá konfigurace.
- **Ostatní** – NcFTPD, vsFTPD, atd.

Otázka:

Co je třeba zajistit k fungování virtuálních FTP serverů?

Vzdálené volání procedury

- **RPC** – remote procedure call.
- Vykonání procedury asynchronně na vzdáleném stroji.
- **ONC RPC** – dříve Sun RPC .
- Jednoznačné číslo *balíku procedur* (= služby), verze balíku.
- Formát dat nezávislý na platformě.
- **XDR** – external data representation (serializace dat).
- Podobné služby: OSF DCE, CORBA, SOAP.

Port mapper

- Jmenná služba pro RPC.
- Nejsou vyhrazené porty pro balíky procedur.
- **Port mapper** – RPC služba na pevném portu (111/tcp, 111/udp).
- Převod *čísla balíku a verze* na číslo portu.
- Forwardování požadavků.
- Vzdálená registrace služeb.
- **Implementace** – `rpc.portmap(8)` nebo `rpcbind(8)` .

Výpis informací z portmapperu

```
rpcinfo(8)
```

```
Informace od portmapperu
```

```
$ rpcinfo -p
```

program	vers	proto	port	
100000	2	tcp	111	rpcbind
100000	2	udp	111	rpcbind
100005	1	udp	766	mountd
100005	1	tcp	768	mountd
100005	2	udp	771	mountd
100005	2	tcp	773	mountd
100003	2	udp	2049	nfs

Network File System

- Sdílení souborů po síti.
- **Bezestavová služba** - tolerance k restartu serveru, ale jiné problémy.
- **Sdílený prostor** UID/GID nebo jmen uživatelů. Jiná autentizace až ve verzi 4.

NFS klient

Příklad: Připojení NFS svazku


```
# mount -t nfs aisa:/export/home /home
```

- Přístup je podobný jako k lokálním diskům.
- Nemožnost zamykání existencí souboru.
- Zamykání části souboru - démon `rpc.lockd(8)` a `rpc.statd(8)`.
- Asynchronní zápis/čtení - démoni `biod(8)` nebo `nfsiod(8)` uvnitř jádra.

NFS server

- **Démoni** `rpc.mountd(8)`, `rpc.nfsd(8)`, případně `rpc.ugidd(8)` pro mapování UID a GID a `rpc.gssd(8)`.
- Někdy je `nfsd(8)` uvnitř jádra a běží v několika instancích pro urychlení paralelního přístupu.
- `nfsd(8)` má pevně vyhrazený port 2049.
- **Seznam sdílených adresářů**: `/etc/exports`, `/etc/dfs/dfstab` .
- `showmount(8)` - výpis informací z mount-démona (`export-list`, seznam připojených adresářů).
- **User-space NFS server** - alternativní implementace mimo jádro.

Network Information System

- Dříve YP – Yellow Pages ; nyní NIS, NIS+.
- Sdílení systémových tabulek po síti – napojeno na nsswitch.
- Server – démon ypserv(8).
- Primární NIS/YP server, záložní servery.
- Sdílení /etc/passwd – démon yppasswd(8) pro změnu hesla.
- Binární podoba tabulek – ypmake(8).
- Klient – démon ypbind(8).

Upozornění:

Pozor na určení serveru ke kterému se ypbind(8) připojí!

Kerberos

- Centrální autentizační systém
- Třístranná autentizace:
  - uživatel
  - služba/server
  - Kerberos server (KDC) - důvěryhodná třetí strana
- Bez zasílání hesla po síti.

Kerberos - základní pojmy

- **Key Distribution Center** – služba, která má databázi všech hesel.
- **Realm** – doména; oblast spravovaná jedním KDC.
- **Principal** – jméno uživatele nebo služby.
- **Heslo** (tajemství/secret) – pro uživatele i pro služby.
- **Lístky** (tickets) – vydává KDC, používají se pro prokazování totožnosti klienta vůči službě.

Příklad: Principal

1885@IS.MUNI.CZ

krbtgt/FI.MUNI.CZ@FI.MUNI.CZ

Získání lístku

- **Žádost o lístek** – principal uživatele, adresa, principal služby, časové informace, další parametry.
- **Odpověď KDC**
  - (**session key**, jméno klienta, jméno serveru) zašifrováno heslem uživatele.
  - lístek (neprůhledný pro uživatele).
- **Uživatel** – zadáním hesla získá session key.

Použití lístku

- **Obsah lístku** – (session key, jméno a adresa klienta, jméno serveru, čas, doba platnosti) zašifrováno heslem služby.
- **Autentizace** – klient vytvoří *autentizátor* a pošle i s lístkem službě.
  - **Autentizátor** – (jméno a adresa klienta) zašifrováno session key.
- **Ověření službou:**
  - rozšifruje lístek,
  - získá session key,
  - rozšifruje autentizátor
  - ověří, že jméno a adresa klienta odpovídá v autentizátoru i v lístku.

Další vlastnosti

- Ticket granting service je také služba.
- Ticket granting ticket - TGT - lístek pro získávání dalších lístků.
- Získání TGT - program `kinit(1)` nebo `pam_krb5(8)`. Dále `klist(1)`, `kdestroy(1)`.
- Replay cache - proti odposlechnutí.
- Autentizace služby vůči klientovi.
- Forwardovatelné lístky - nejsou vázané na adresu.
- Proxy lístky - delegace části pravomocí na službu.
- Interakce mezi realmy - například `cross-realm trust`.
- Záložní KDC - replikace.

Implementace

- MIT Kerberos V - referenční implementace.
- Heimdal - evropská implementace.
- Klientské aplikace - nutnost kerberizace (mj. rozšíření protokolu).
- Konfigurace klientů - /etc/krb5.conf.
- Klíče služeb - /etc/krb5.keytab, ktutil(8).

Přečtěte si ^_~

Designing an Authentication System
(rozhovor ve čtyřech scénách).

<http://web.mit.edu/kerberos/www/dialogue.html>.

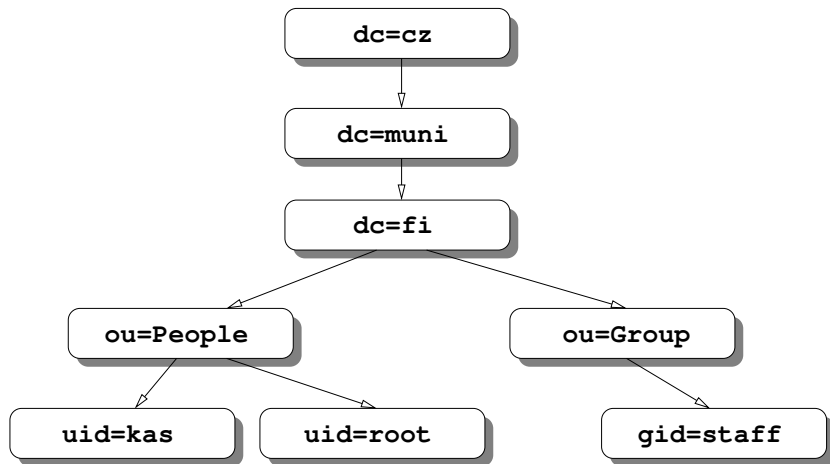
LDAP

- Light-weight Directory Access Protocol
- Původ – odlehčená varianta DAP pro přístup k X.500 adresářům.
- Adresář
  - ne jako ve filesystému,
  - analogie telefonního seznamu (kartičky).
- Adresářová služba – databáze pro rychlé vyhledávání a občasné modifikace dat.

LDAP - vlastnosti

- Celosvětový distribuovaný adresář - i odkazy mezi LDAP servery.
- Vyhledávání - v daném podstromu, objekt určitých atributů.
- Odkazy - referrals - něco jako symbolické linky.
- Read-mostly databáze - nejsou transakce, rychlé vyhledávání.

LDAP strom

LDAP - organizace dat

- Uzly stromu - objekty.
- **Distinguished name** (DN) poloha ve stromu (cesta ke kořeni) - např.:
uid=kas,ou=People,dc=fi,dc=muni,dc=cz
- **Relativní DN** - v rámci jedné úrovně (uid=kas).
- **Objekty** - patří do tříd (i více), mají různé atributy.
- **Schéma** - definice tříd (názvy atributů, typy hodnot, povinné/nepovinné atributy). Definice ve formátu ASN.1.

Autentizace v LDAPu

- **Autentizace proti LDAP serveru** – externí (SASL), simple (heslo je součástí objektu), anonymní.
- **Subjekt práv** – obecné DN. Není zvlášť databáze uživatelů.
- **Objekt práv** – podstrom, jednotlivá DN, *self*, jednotlivé atributy.
- **Přístupová práva** – *authenticate, compare, read, search, write*.

 Příklad: Formát LDIF

```
$ ldapsearch -H ldap://ldap.fi.muni.cz/ \
  -b ou=People,dc=fi,dc=muni,dc=cz uid=kas -x
# kas, People, fi.muni.cz
dn: uid=kas,ou=People,dc=fi,dc=muni,dc=cz
uid: kas
objectClass: account
objectClass: posixAccount
userPassword:: e2NyeXB0fXg=
loginShell: /bin/bash
uidNumber: 11561
gidNumber: 10100
homeDirectory: /home/kas
gecos: Jan Kasprzak
host: aisa
host: anxur
```

LDAP v UNIXu

- **Napojení na nsswitch** – možnost uložení tabulek uživatelů, skupin, služeb, protokolů ...
- **Modul nss_ldap** – konfigurace v `/etc/ldap.conf`.
- Mapování podstromu LDAP objektů a jejich atributů na záznamy v tabulce uživatelů.
- **Automatický převod** – MigrationTools – www.padl.com.
- **Uživatelé** – třídy `account`, `posixAccount` a `shadowAccount`.
- **Zabezpečení** – možnost použít LDAP nad SSL (`nss_ldap` umí kontrolovat i certifikát serveru).

Ukládání hesel v LDAPu

- Několik algoritmů ukládání.
- Formát hesla - např.: {SMD5}F92mezjPoWxSE.
- Hashovací metody - CRYPT, SMD5, MD5, SSHA, SHA.
- Generování hashované podoby hesla -
slappasswd(8).
- Heslo v LDIF formátu - často kódované base64.
Oddělovač :: v LDIF. Podobně se kódují binární data.

? Úkol: Jaké mám heslo? ^_~

```
dn: uid=kas,ou=People,dc=fi,dc=muni,dc=cz
...
userPassword:: e2NyeXB0fXg=
```

Implementace LDAPu

- **Řádkoví klienti** - `ldapsearch(1)`, `ldapadd(1)`, `ldapdelete(1)`, `man ldapmodify(1)`.
- **Ostatní klienti** - `GQ(1)`, `nss_ldap`, Mozilla.
- **Servery** - OpenLDAP, iPlanet/SunONE , Oracle Internet Directory, Fedora Directory Server , ...

Elektronická pošta

- Off-line komunikace.
- Textová komunikace (později i další druhy dat).

Komponenty poštovního systému

- **MTA** – program pro přenos zpráv po síti (sendmail, qmail, exim).
- **MUA** – uživatelský program pro čtení a posílání zpráv (elm, exmh, mutt).
- **MDA** – program pro lokální doručení do schránky (mail(1), procmail(1), deliver(1)).

Obálka zprávy

- Obálkový odesílatel – kam poslat chybovou zprávu.
- Obálkový adresát – skutečný příjemce zprávy.

Otázka:

Kdo je obálkovým odesílatelem chybové zprávy?

Upozornění:

Obálka $\neq$ hlavičky!

Formát zpráv

- RFC 2822 „Internet Message Format“ (dříve RFC 822).
- **Hlavička** – obsahuje řídicí informace zprávy a má pevnou strukturu.
- **Tělo zprávy** oddělené prázdným řádkem.

Hlavičky zprávy

- řádky tvaru *klíč: hodnota*
- řádky tvaru *bílý znak hodnota* – pokračování hodnoty z předchozího řádku.

Původce zprávy

From: mailbox autora/autorů zprávy.

Sender: skutečný odesílatel zprávy, je-li ve From: více mailboxů.

Reply-To: na jakou adresu se má poslat odpověď.

Adresát zprávy

To: adresa hlavního příjemce.

Cc: carbon copy - další příjemci.

Bcc: blind carbon copy - totéž, ale tato hlavička se při odesílání ze zprávy odstraní.

Identifikace

Message-Id: jednoznačná identifikace zprávy. Používá se například k detekci zacyklení pošty.

In-Reply-To: „v odpovědi na“ – identifikátor předchozí zprávy (na kterou tato zpráva odpovídá).

References: identifikátory předchozích zpráv.

Trasování zprávy

Received: každý MTA po cestě přidá jeden takovýto řádek se služebními informacemi.

Return-Path: u doručené zprávy cesta k odesílateli.

Ostatní položky

Date: datum vzniku zprávy.

Subject: předmět, věc.

Keywords: klíčová slova.

X-cokoli: nestandardní hlavičky (X-Face:).

MIME

- Multipurpose Internet Mail Extensions – RFC 1521, 2045–2049 a 2231.
- Původně – jen ASCII znaky.
- Je-li MIME – ASCII v hlavičkách, v těle libovolné (je-li uvedeno).

Povinné hlavičky MIME

```
Mime-Version: 1.0  
Content-Type: typ[podtyp[; parametry ...]]  
Content-Transfer-Encoding: přenosové kódování
```

Jednoduché typy/podtypy:

`text` / plain, html, richtext, ...

`image` / gif, jpeg, g3fax, ...

`audio` / basic, ...

`video` / mpeg, quicktime, ...

`application` / octet-stream, postscript, pdf, ...

x-nestandardní

Složené typy/podtypy

`multipart/mixed` - více objektů různých typů.

`multipart/parallel` - paralelně prezentovatelné části (například text a zvuk).

`multipart/alternative` - MUA má zobrazit jednu z částí (například `text/plain` a `text/html`).

Přenosová kódování

- Přenosové kódování (např. hlavička Content-Transfer-Encoding:).
- Nespecifikují znakovou sadu.

7bit - jen ASCII.

base64 - úsporné kódování (3 bajty na 4 znaky).

quoted-printable - ne-ASCII bajty a rovnítko kódovány jako *=hexa kód*.

8bit - přímé použití libovolných bajtů.

Příklad: Zápis slova „ježek“ v UTF-8

QP: je=C5=B5ek

Base64: amXFvmVr

Kódování MIME Words

- Hlavičky - jen ASCII znaky.
- RFC 2047 - kódování ne-ASCII znaků v hlavičkách.
- Formát =?přenosové kódování?charset?text?=
(přenosové kódování = UTF-8)

Příklad: „Křemílek a Vochemůrka“

=?Q?UTF-8?K=C5Tem=C3=ADlek=20a=20?=
(UTF-8 kódování = UTF-8)

=?Q?UTF-8?Vochom=C5=AFrka?=
(UTF-8 kódování = UTF-8)

SMTP

- Simple Mail Transfer Protocol – protokol pro přenos pošty nad TCP/IP.
- RFC 2821 – RFC 821.
- Rozšiřitelnost – ESMTP (8-bitový přenos, ETRN, atd).
- Inicializace – HELO, EHLO.
- Předání obálky:
MAIL FROM:<odesílatel>
RCPT TO:<adresát>
- Předání zprávy – DATA; zakončeno tečkou na samostatném řádku.
- Ukončení relace – QUIT.

SMTP - další možnosti

- Vynucený přenos - ETRN.
- Kontrola odesilatele - VRFY.
- Expanze aliasů - EXPN.
- Dotaz na velikost - SIZE.
- Zvýšení propustnosti - PIPELINING.
- Přenos 8-bitových dat - 8BITMIME.

Formát mailboxů v UNIXu

- **mbox** – jeden soubor.
  - Zprávy začínají „From *mezera*“ na začátku řádku.
  - Následuje adresa odesílatele a datum přijetí.
  - Zbytek je vlastní zpráva (hlavičky, tělo).
  - Odsazení „From *mezera*“ většítkem.
- **Maildir** – Podadresáře: tmp, new, cur. Odstraňuje problémy se zamykáním.
- **MMDf folder** – podobné jako mailbox, ale zprávy jsou odděleny čtyřmi znaky Ctrl-A.
- **MH-folder** – adresář; jednotlivé zprávy jsou uloženy v souborech s číselnými názvy. Soubory označené ke smazání mají název začínající čárkou.

Lokální klienti

- Přímý přístup k mailboxu (zamykání). Někdy set-gid pro skupinu mail.
- Odesílání - na vstup `/usr/sbin/sendmail -t`.

Síťoví klienti

- Čtení pošty – POP-3 nebo IMAP.
- Odesílání – SMTP přes relay.

POP-3

- Post Office Protocol
- Výlučný přístup k mailboxu.
- Atomická operace během celé session.
- Nelze více schránek v rámci jednoho účtu.

IMAP

- Internet Mail Access Protocol.
- Sdílený přístup k mailboxu.
- Práce s více schránkami v rámci jednoho účtu.
- Možnost čtení pošty z více počítačů.

Firewally

- **V širším smyslu** – soubor opatření k ochraně sítě proti útokům z prostoru mimo tuto síť.
- **V užším smyslu** – počítač zapojený do dvou či více sítí, který provádí filtrování dat a autentizaci uživatelů nebo strojů.

Typické nasazení

- **Vstup do Internetu** – ochrana před útokem z Internetu; kontrola přístupu lokálních uživatelů na Internet.
- **Ochrana sítě serverů** – ochrana před lokálními uživateli i před útokem z Internetu.
- **Lokální firewall** – ochrana počítače samotného.

Typy firewallů

- **Aplikační brána** – na aplikační vrstvě.
- **Packetový filtr** – na síťové vrstvě.
- **Stavová inspekce** (stateful inspection) – kombinace obou přístupů.

Další vlastnosti

- **Network address translation (NAT)** – packetový filtr, rozdělení zátěže, atd. Některé protokoly (FTP) vyžadují aplikační bránu.
- **IP Masquerading** – speciální případ NAT – many-to-one. Kombinace packetového filtru a aplikační brány.
- **Bridging firewall** – pracuje na linkové vrstvě.

Aplikační brána

- Aplikační vrstva - autentizuje se každé spojení zvlášť.
- Proxy servery.
- Obvykle v uživatelském prostoru.

Výhody

- Možnost kontroly na úrovni uživatelů
- Není potřeba zasahovat do jádra

Nevýhody

- Nutnost úpravy aplikací
- Nutnost zvláštního programu pro každou aplikaci

Packetový filtr

- **Síťová/transportní vrstva** – posuzuje každý packet zvlášť.

Nevýhody

- **Autentizace podle IP adres** – těžko lze dělat podle uživatelů.
- **Obvykle běží v jádře.**

Výhody

- **Transparentní** – není potřeba upravovat aplikace.
- **Rychlý** – vše (většina) se odehrává uvnitř jádra.
- **Nenáročný** – lze vyrobit mini-firewall.

Demilitarizovaná zóna

- Samostatná síť
- (Částečně) přístupná z Internetu
- Částečně přístupná z vnitřní sítě
- Servery pro vnější služby.

Nevýhody firewallu

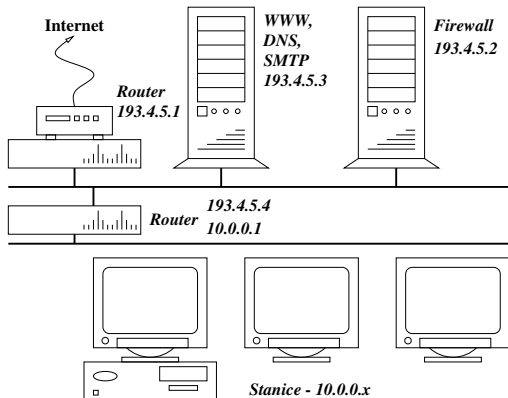
- Přístup na síť není vždy transparentní
- Náklady na hardware
- Podcenění útoku zevnitř

Obejití firewallu

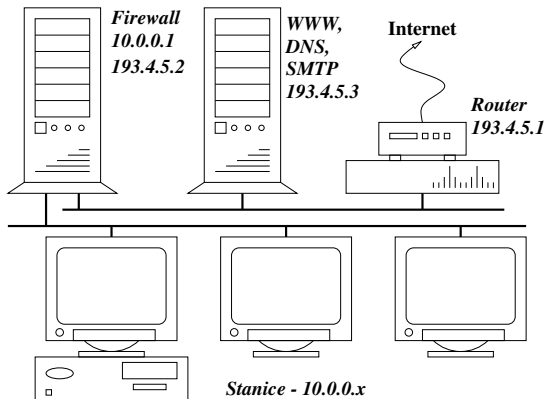
- Firewall propouští data $\implies$ často je možno zevnitř vytvořit tunelový spoj ven.
- Připojení se přímo do vnitřní sítě - například přes dial-up modem.

Jednoportové zapojení

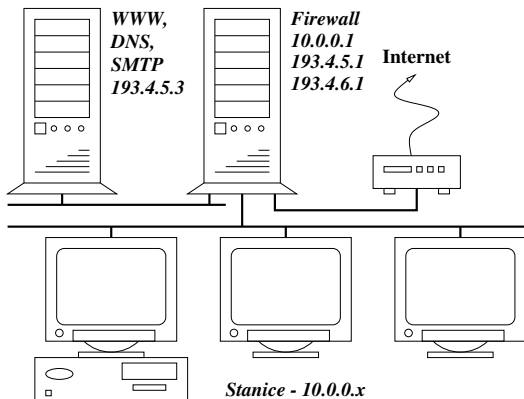
- Aplikační brána.
- Obvykle v kombinaci s packetovým filtrem na routerech.

Dvouportové zapojení

- Demilitarizovaná zóna – před firewallem.
- Obvykle v kombinaci s packetovým filtrem na vnějším routeru.

Tříportové zapojení

- Demilitarizovaná zóna – také chráněna firewallem.
- Typ: obvykle **packetový filtr**.

Netfilter

- Framework pro klasifikaci, filtrování a úpravu paketů .
- Modulární architektura
- Pět míst, kde lze zachytit datagram:
  - PREROUTING
  - INPUT
  - FORWARD
  - OUTPUT
  - POSTROUTING

IP Tables

- Filtrování/úprava packetů nad netfilterem.
- Překlad adres – zdrojové, cílové, případně i porty.
- Sledování spojení – stav packetu (NEW, ESTABLISHED, RELATED, INVALID).
- Tabulky – filter, nat, mangle.
- Předdefinované řetězce – podle přípojných bodů.
- Uživatelské řetězce pravidel – „podprogramy“.

Pravidla v IP tables

- **Pravidlo** – popis packetu, akce.
- **Politika řetězce** – implicitní akce (jen u předdefinovaných).
- **Popis packetu** – data z hlaviček (2.-4. vrstva), rozhraní, stav spojení, značky, atd.
- **Akce** – ACCEPT, DROP, REJECT, RETURN, MASQUERADE, DNAT, SNAT, LOG, předání řízení jinému řetězci a jiné.

Zdroje obrázků

- Hlavní zdroj: <http://www.sxc.hu>
- Strana 2: <http://cm.bell-labs.com/cm/cs/who/dmr/otherunix.html>
- Strana 13:
<http://www.wave.no/family.html?id=110>
- TODO - dopsat.